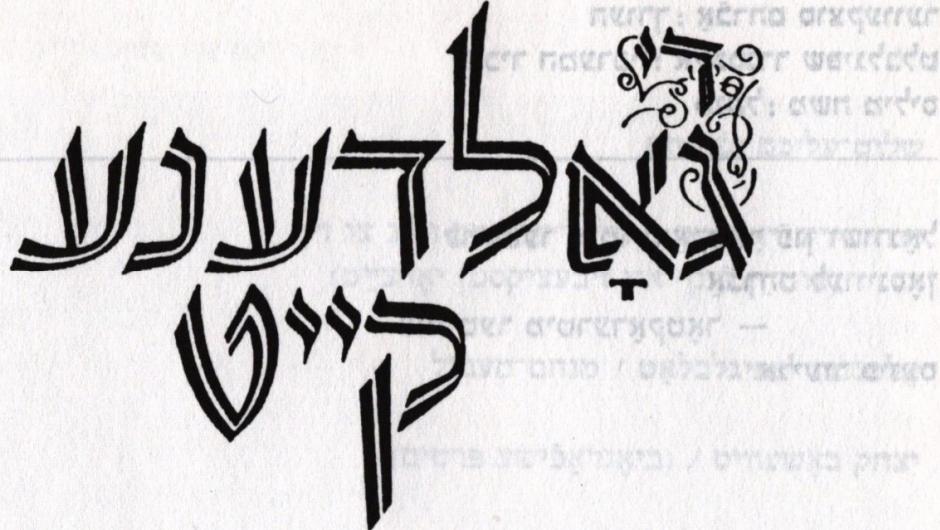

אַלְעָנָה לִיְלָה

פֿעַרְטְּלִיאָרְ-שְׁרִיפְטְּ פְּאָרְ לִיטְעָרָאָטוֹר
אוֹן גַּעַזְעַלְשָׂאָפְטְלָעֶכָּעָ פְּרָאָבְלָעָמָעָן

132

אֲרוֹיְסְגָעָעָבָן פֿוֹן הַהַסְתְּדָרוֹת הַפְּלָליָה שֵׁל הַעֲוֹבָדִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל
תַּל-אָבִיב
1991

פָּעָרְטְּלִיאָר-שְׁרִיפְטַּ פֵּאָר לִיְטָעָרָאָטוֹר אוֹ גַּעַזְעַלְשָׁאָפְטָלָעֶכְעַ פְּרָאָבָלָעָמָעַן

Patrons for Pilgrimage and Social Welfare Organization
Organization by the General Federation in Japan in 1991

רעדאקטאָר: אַברָהָם סּוֹצְקָעוּוֹר
רעדאָקְצִיעָ-סֻקְרָעָטָאָר: אַלְפְּסָנְדֶר שְׂפִיגְלְבָלָאָט
פָּאָרוֹוָאָלְטָעָר: מְשָׁה מִילִיס

132

אֲרוֹיְסְגָעַבָּן פָּוּן הַהַסְתְּדוֹרָות הַפְּלִילִית שֶׁל הַעֲבוֹדִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל
תַּל-אָבִיב (לְחָנָן וְעַמְלָךְ) 1991 מִזְבְּחָה: 220100, 220101

געשוֹאָרֶן אַיְבִּיקָע לִיבָּע בֵּין אוּפְגָעָעָפָנָטָן אַרְוֹן-קֹדֶשׁ אֵין דָעַר "אַלְטָעָר שָׁוֹל'" וּזְאָס אֵין
סְוִינְצִיאָנָעָר שָׁוְלהָוִיף.

די געשענישן וואס האבן דעם חדר-יינגל פֿאָרוֹאַנדְלֶט אֵין פֿאָעַט האבן זיך
אנגעהויבן אין 1917. אז די דִּינְטְּשָׁן האבן גענומען יידישע בחורים אויף צווענְגָּרְבָּעַט
האט עלטשיק, דעם אלט זיבעצען יאר, זיך אויסכָּאַהֲלָלְטָן אויפָּן בוידעם אַ לענגערע צִיטָ
ביז וואנְעַט סְאֵיך געקומען אַ דִּינְטְּשִׁיעָר אַפְּיצִיר מִיט אַ שְׂטָעְקָעַלָּע אַנטְאָפָּן בֵּין יְעַדָּן
די סְטָעַלִים, זוכנְדִּיק די באַהֲלָלְעָנָה טְרָעַלְעָך וואס פְּרִין אויף די בוידעם-שְׂטִיבָּלְעָך.
מיי באַהֲלָלְעָנָה צווענְוָמָעָן.

אוועק א פאר חדשים קומט צו גיין חיים-מאיר דער סוירער, אַ וואנדערנדיקער בעטלער וועמען אַלע האבן אין געגנט געKENט, געלאָזט וויסן באָדאנען אָז ער האט עלטשיקן געזען אין אַ דיטשישן באָראָק אין בוויז, ער איז קראָנק, אוון ער, חיים-מאיר דער סוירעה, האט מיט עלטשיקן זיינ בעטלערברוט געטילט. יונע רגע האט באָדאנע גענומען מעינקען, געגאנגען זיינגען זי ביידע צו פֿוֹס ווּיְתִדוּיַּט זוכנדייך בוויז, אונטער וועגנס האט מען גענעכטיקט כי אַ פֿוּיֶּרֶט אַין דאָרכּ שימענישעך, די פֿוּיֶּרֶט האט די אויפֿגעטריסלטע יידישע מאָמע מיטן קינד באָרוּיקט, פֿאָרוּיכערט אַז עלטשיקן וועט מען געפֿינען. סוף-כל-סוף אַנגעקומען אין בוויז, האט מען עלטשיקן געפֿונען: אַ טוֹיטֵן, לעבען אַים זיינ טאגבוֹך צו דועוּירעken, מיט ליבעבּרוּו בַּיז צום לעצטן טאג. דער מיכאָליישקער זיידע אהָרָן-זּוּלְלוֹל, באָדאנעס טאטע, האט נאָכוּ מַת געשית אַ גוינו אַוי מני באָטוֹם אַז בְּלוּבָה וְעַרְבָּאָרט אַנוֹיְהוּ מִיכְאָליישקער בַּית-עוֹלָם.

וועגן און מען האט אט צו קבוזה, געבע אונט אויפן מילא שאלן בזונט זאגן.
דעררוילע איז מעינקע שוין געליבן אין מיכאלישעך אַ צוווי מיט אַ האלב יאָר.
מיכאלישעך איז ניט געוווען קיין סוונציאן מיט אירע רעלאטיוו מאדרנע מענטשן,
אירע נײַ-צִיְתִּיקָע גָּסֶן אָוֹן בְּנִינִים, אַיד גִּיסְט פָּוֹן נִיעָם יָאָרוּהָן דָּרָט. מיכאלישעך אָוֹן
געוווען אַ ווֹונְדָּרְ-שִׁין פִּיצִינְק שְׁטָעְטָעֵלָע אַרוֹמְגָּעָרָעָמָט פָּוֹן ווּילְיָעְטִיךְ, פָּוֹן יָעָנֵר
זִיטְטִיךְ — דָּעָר זָאָבָּרְשָׁעָר וּוְאָלָד. מיכאלישעך אָז גַּעֲוֹעַן פָּול מִיטְ מְקוּבָּלִים,
זִינְגָּעָנְדִּיקָּע בְּעַטְלָעָר, בְּעַלְיְ-חִלּוּמוֹת, פָּאָנְטָאָסְטִישָׁע טִיפְּן, לְעַגְעַנְדָּעָס אָוֹן פָּאָלְקָסְלִידָעָר,
אָלָץ וּוְיִזְרְאֵל אַז גַּאנְגְּ פָּוֹן דּוֹרְ-דוֹרוֹת. בְּיִם שְׁטִיףְּן זִידְן אַהֲרֹן-וּוְעָלָוָל אָז מְעַנְקָעָן נִיטְ
געוווען אָזְוִי גּוֹט. אַין יָעַדְן פָּאָל האט עַר גַּעֲמוֹת אַוּוֹעָק פָּוֹן זִידְנס הַוִּיז, עַר אָזְ
געוֹאָרָן טוֹיטְ-קְרָאָנָק אוֹיף דָּעָר "שְׁפָאָנָקָע", מען האט גַּעֲרָעָדָט אַז סְאִיזְ קְלָעָפִיקְ.
מְלָחָמָה-יִאָרָן. נִיטְאָ וּוּ צּוֹ גַּיְינָ, האט מְעַנְקָעָן אַרְיִינְגָּעָנוּמָעָן דֵּי מְוֻמָּע בְּיִילְקָעָ, גַּעַזְגָּט
הָאָט זִי: אַז מַעַט שְׁטָאָרָבָן עַט מַעַן אַלְעָ שְׁטָאָרָבָן. בְּיִי בְּיִילְקָעָן האט עַר זִיךְ אַנְגָּעָה הָעָרָט
מִיט טְוִיזְנְט-אִין פָּאָלְקָס-מְעַשְׁוֹת, טְוִיזְנְט-אִין פָּאָלְקָסְלִידָעָר.
מיכאלישער יִנְגָּלָעָךְ, נִיגְעָרִיךְ צּוֹ קְבָּלה וּוֹאָס מַעַן טָאָר דָּאָךְ נִיט בֵּיז דֵי פְּעָרְצִיךְ,
הָאָבָּן בְּיִי חִימָס דָּעָם שְׁמִיד אַוִּיסְגָּעָנָאָרָט אַ שְׁלִילָל צּוֹם בֵּית-מְדָרֶשׁ, שְׁפָעָט בְּיִי נָאָכָט זִיךְ
אַרְיִינְגָּעָנְבָּעָט אָוֹן בְּיִי אַ לִיכְטָל גַּעַלְיָעָנְטָ פָּוֹן דֵי קְבָּלה-סְפָרִים וּוֹאָס אַין אַלְקָעָר.
אוֹיפְּגָעָעָנְטָהָאָט מַעַן צּוֹ דֵי זִיבָּן הַיְמָלָעָן, אוֹיסְגָּעָקְלִיבָּן הָאָט מַעַן דָּעָם דָּרִיטָן הַיְמָלָ: דָּעָם הַיְמָלָ פָּוֹן מַן.

**בדער טאטע הירשע-זוד איז אוועק אין אַמּוּרִיקָע אַין 1914, געזאלט באָלד שיקון
בדער משפחה בילעטן: איז אבער אויסגעבראָן די מלחה מאָן מען האָט זעקס יאָר**

פֿון אַים קִין ווֹאָרט נִיט גַּעהֶרֶת. דַּעַר יִנְגֵל ווֹאָס מַעַן הָאָט גַּעֲרוֹפָן מַעֲינְקָע הַירְשָׁעַ-
דוֹדָס אַיְזָ צָרָ אַכְטָ יָאָר גַּעוֹאָרָן מַעֲינְקָע בַּאֲדָאנָעָס. נָאָר דַּעַר מַלְחָמָה אַיְזָ אַנְגַּעַקְומָעָן
דַּעַר עַרְשְׁטָעָר בְּרִיוֹו אָוָן בָּאַלְדָּ נָאָךְ דָּעַם, בַּילְעָטָן אוֹיף אַמְּעָרִיקָע. אָוָנטָעָר ווּעָגָנס, אַיְזָ
1920 (קוֹמָעָן אַיְזָ אַמְּעָרִיקָע הָאָט גַּעֲדוּירָט זַעַקָּס חַדְשִׁים) הָאָבָן דַּי קִינְדָּעָר גַּעֲמִינְט,
אַז אַפְּוֹאוֹרָטָן זַיְיָ אַיְזָ נַיְוִיָּאָרָק ווּעַט דַּעַר רִיכְעָר טַאָטָע, ווּעַמָּעָן זַיְיָ הָאָבָן ווּיְנִינִיק
גַּעֲדָעָנְקָט. אַפְּגַּעַוְאָרָט הָאָט זַיְיָ אַנְגָּרָעָמָן אַתְּהָלִים-יִיד, ווֹאָס קוּוִם מִיטָּצְרוֹת הָאָט עַר
זַיְיָ אַלְיִין אוּיסְגַּעַה-אַלְטָן, גַּעַרְבָּעָט אַיְזָ אַזְּיָדְפָּאָרָק אַיְזָ מַיְאָסָן שְׁטָעָטָל לְאָדִי, אַיְזָ
נַיְוִידָשָׁעָרָזִי. גַּעַוְוִינְטָן הָאָט מַעַן אַיְזָ שְׁכָנוֹתְדִּיקָן פָּאָסִיק ווּסְ'אַיְזָ אַיְזָ 1921 גַּעַבָּאָרָן
גַּעַוְוָאָרָן דַּעַר יִנְגְּסָטָעָר בְּרוּדָעָר מַעְשָׁקָע. דָּאָרָטָן הָאָט הַירְשָׁעָדָוד, ווּעַן עַר הָאָט נִיט
גַּעַרְבָּעָט, זַיְנִיעָ טַעַג אָוָן נַעַכְתָּ פָּאָרְבָּאָרָט אַיְזָ בִּיתְהַמְּדָרָשׁ "חַבְרָה תְּהָלִים".
לְאַנְגָּה הָאָט נִיט גַּעֲדוּירָט בֵּין מַעֲינְקָע, זַיְנִיעָ קָאָפְּ פּוֹל מִיטָּחָלוֹת, מִיטָּלִידָעָר,
מִיטָּבְּעָנְקָשָׁאָפְּ צָרָעָלְטָשִׂיק, צָו מִיכְאָלִישָׁעָק, הָאָט אַיְנְגָעָזָעָן אַז נַיְוִידָשָׁעָרָזִי אַיְזָ פָּאָר
אַיְזָ קִין עָסָק נִיט. דַּעַר שְׁוּעָסְטָעָרְקִינְד אַוְרָאָמְעָלָעָ (אַבְּרָהָם-עַלְיָע) הָאָט אַיְנְגָעָשָׁטִימָט
מַעֲינְקָעָן אַרְיִינְגָּעָמָעָן אַיְזָ זַיְנִיעָ אַרְעָם דִּירְהָלָע אַוְרָפָּעָר דַּעַר נַיְוִיָּאָרָקָעָר "אִיסְטָ סִידָ".
זַיְגָעָר-מַאְכָעָרִי הָאָט מַעֲינְקָע גַּעהֶרֶת גַּעַלְעָרָנְט בִּים מִיכְאָלִישָׁקָעָר פָּעָטָעָר, אַוְרָעָמָקָע
(אַבְּרָהָמָקָע) זַיְגָעָר-מִיסְטָעָר, הָאָט עַר אַבְּיִסְלָ פָּאָרְדִּינָט. גַּעַלְעָרָנְט הָאָט מַעֲינְקָע אַיְזָ
נַיְוִיָּאָרָקָעָר רַעֲגִירָוּנְגָס-מִיטָּשָׁוָל, "דִּיוּוִיטָ קְלִינְטָאָן הִיסְקוֹלָ", ווּוּ דַי לַעֲרָדָס זַיְנִיעָ
נַחְפָּעָל גַּעַוְוָאָרָן פֿון דַי עַנְגָּלִישָׁע לִידָעָר ווֹאָס סִשְׁרִיבָטָ דַעַר שְׁפָאָגָל-גְּרִינְעָר יְוָנְגָעָר-מָאָן.

4

אַרְבָּעָטָנְדִּיק אַוְרָפָּעָר אַזְּאָא לִיד אַיְזָ אַזְּאָא נַיְוִיָּאָרָקָעָר בִּיבְּלִיאָטָעָק, אַיְזָ צּוּם יְוָנָגָן,
לִיטְוִוִּישָׁן, נָאָר פְּרוּמָלְעָכָן בְּחוֹרָ אַיְנָעָם אַטְּאָג צְוֻגְּעָקְומָעָן דַּעַר יִדְיָשָׁעָר פָּאָעָט אַבָּא
שְׁטָאָלְצָעָנְבָּעָרָג אָוָן אַיְם אַפְּרָעָג גַּעַטְאָן אַוְרָפָּעָר גַּאֲלִיצִיאָנִישָׁ: "עַזְּ זַעַנְט אַיְדָ, טַא ווֹאָס
שְׁרִיבָּטָעָץ לִידָעָר אַוְרָפָּעָשׁ?" עַד הָאָט מַעֲינְקָעָן גַּעַגְעָבָן צָו ווּוִיסְן אַז סְ'אַיְזָ דַּאָ
אַזְּאָא זַאָךְ אַוְרָפָּעָר ווּוּלָטָ, אַיְדָיָשָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר אָוָן הָאָט מַעֲינְקָעָן בָּאַקְעָנְטָ מִיטָּ
אַלְעָקָסָאָנְדָעָר פָּאָמְעָרָאָנָץ ווֹאָס הָאָט מַעֲינְקָעָס עַרְשָׁטָע יִדְיָשָׁע לִידָעָר אַפְּגָעָדָרוֹקָט אַיְזָ זַיְנִיעָ
זְשָׁוְרָנָאָל סְפָּאָרָטָאָק אַיְזָ 1925. אַוְרָפָּעָט דָּעַם אָוָפָּן אַיְזָ גַּעַבָּאָרָן דַעַר יִדְיָשָׁעָר
פָּאָעָט: מַעֲינְקָעָ קָאָץ. אַט דַי עַרְשָׁטָע יִדְיָשָׁע לִידָעָר הָאָט מַעֲינְקָעָ גַּעַשְׁרִיבָּן ווּעַגָּן דַי
הַיְמָלָאָעָ אַרְעָמָעָ-לִיְּטָ ווֹאָס דְּרִיְּעָן זַיְיָ טַאָג אָוָן נַאָכְט אַרְוָם אַוְרָפָּעָר בָּאַוּוֹסְטָעָר
נַיְוִיָּאָרָקָעָר דְּלָוָתָ-גָּאָס, "דַי בָּאוּרִיָּה". אַסְיָמָן אַוְרָפָּעָר לְהָבָא אַיְזָ עַס גַּעַוְועָן ווֹאָס דַי
נַיְוִיָּאָרָקָעָר פְּרִיהִיָּת הָאָט רַעֲצָעָנְזִירָט דַי לִידָעָר בָּזָה הַלְשׁוֹן:

דָּעַם שְׁרִיבָּטָעָר פֿון דַי לִידָעָר הַעֲלָפָט אַפְּיָלוֹ נִיט דַעַר קָאָמוֹפָלָאָזָשׁ פֿון דַי
בָּאוּרִיָּ-בִּירְגָּעָר אָוָן פְּרָאָסְטִיטָוּטָקָעָס. גְּרָאָד אַט דַי טִיפָּן זַיְנִיעָן דַי טְרָעָגָעָר
פֿון אַנְטִיָּ-פְּרָאָלָעָטָאָרִישָׁעָר ווּוּלָטָ-עַמְּפִינְדָּוָג — אַטְּרָעָמָפָּ אַיְזָ נִיט קִין
פְּרָאָלָעָטָאָרִיעָר. אַז "בָּאָמָ" אַיְזָ נִיט קִין קַעְמָפָעָר. הָאָבָאָס קָוָק אַוְיָפָן לְעָבָן
אַיְזָ נִיט קָאָנְסָטְרוֹקְטִיוֹו.

בָּעָרָק אַיְזָ דַעַר צִיְּטָ, בָּעָתָא אַבָּאָזָק אַיְזָ פָּאָסִיק, זַיְנִיעָן צָו אַיְם צְוּגָעָאָנְגָעָן אַ
גְּרוֹפָע יְוָנְגָעָלִיְּטָ, אַיְם גַּעַזְגָּט אַז זַיְיָ ווּילָן בְּרַעְגָּעָן אַז נִיעָ שִׁינְעָן ווּוּלָט ווּיְעָסָהָט הָאָט

געוֹאָלט יְשֻׁעָיה הַנְּבִיא, אֵוּוּלֶט וּוּמַעַן וּוּעַט הַעֲלֵפָן אַרְעָמָע, וּוּאַלְעַן זַיִן גַּלְיַין.
וּוּיְשֻׁעָיה הַנְּבִיא, קְלָעָרֶת דָּעַר יְוָגָעָרְמָאן, אַיְזַדְאַקְגּוּט.

כָּאַטְשׁ עַר הָאָט צַו דָּעַר קָאָמוֹנִיסְטִישָׁעֶר פָּאָרְטִיָּיְקִין מָאַל נִיט גַּעַהָעָרטַ, אַיְזַמְּעַינְקָע
אַרְיִין אַיְזַדְעַר סְבִּיבָה פָּוּן דִּי נְיוּיְאָרְקָעֶר "לִינְקָעַ" אָוָן אַיְזַגְּוּוֹאָרֶן אֵםְטַגְלִיד אַיְזַדְעַר
שְׂרִיבָעָרְ-אָרְגָּאַנְיוֹאַצְיָע "פְּרָאַלְעַטְפָּעָן". צְוִוִּישָׁן דִּי יוֹנְגָעַ פָּאַעַטְנַ הָאָט עַר זִיךְ גַּעַפְוּנוּנַ
אַיְזַסְאַר אֵסְבִּיבָה פָּוּן אַרְעָמָע אָוָן פְּרָיְלָעַכְעַ, אַפְּילַר אַיְזַעְגַּסְטָעַ קְרִיזִיסְ-יַאָרֶן וּוּעַן
מַעַן הָאָט גַּעַלְיִתְן הַוְּגָעָר. דִּי פָּאַעַטְנַ הָאָבָן שְׁעהָעַן-לְאַנְגַּפְאָרְבָּאָכְטַ בִּיְיִשְׁנַ אַיְזַנְיָוָר
יְאָרְקָעֶר קָאַפְּעַטְעָרְדִּיעָס, גַּעַרְעַדְטַ פָּוּן לִידְעַר אָוָן לִיבָּעַס, גַּעַוּוֹסְטַ וּזְיכַר צַוְּעַבְנַ אַוְיַף גַּאַטְסַ
וּוּלְעַט אַטְאָג. צְוִוִּישָׁן מְעַינְקָעָס נְאַעַנְטָעַ זַיְנָעַן גַּעַוּעַן "פְּרִינְצַ" (דָּעַר שְׁפָעַטְעַרְדִּיקָעֶר בַּעַר
גְּרִיןְ), יָאָסְלַ גְּרִינְשָׁפָּאָן, וּוּילְיָאָם אַיְבָּרָאָמָס, אַבְּרוֹהָמָ-מָשָׁה דִּילָאָן. בִּיְיִלְאָנָס טּוּיְטָנְבָעַט
הָאָט מְעַינְקָעַ פָּוּן זַיִן מוּילַ אַפְּגָעָשְׁרִיבַן דָּאָס לִיד "פָּאָר וּוּאָס?", דִּילָאָנָס לְעַצְטַ לִיד.

מְעַינְקָעַ הָאָט חַתְּנוֹה גַּעַהָעַט מִיטַּאָשְׁקָעַ בַּלְעָבָרַ, וּוּאָס הָאָט גַּעַשְׁרִיבַן יִדְיִישַׁ
דְּרָעַצְיִילְוָנְגָעַן. צְוִוִּיְיָ קִינְדָּעַר זַיְנָעַן זַיִי גַּעַבָּאָרֶן גַּעַוּאָרֶן, טְרוּוִים, הַיְינְטַ אֵי יִדְיִישַׁ
לְעַרְעָרִין, אָוָן נַח וּוּאָס אַיְזַעְשְׁטָאָרְבָּן מִיטַּיְאָרֶן צְוּרִיקַן. גַּעַנְדִּיקְטַ הָאָט זִיךְ עַס מִיטַּ
אֵגֶט. לְאַנְגָּעַ יְאָרֶן הָאָט מְעַינְקָעַ גַּעַלְעַבְטַ אַיְנָעַרְ אַלְיִין, גַּעַהָעַט אַוְמַצְאָלִיקַעַ גַּעַלְיִבְטַ
אַיְזַיְנָעַ גַּעַדְוָנְגָעַן אַרְעָמָע, קָאַלְטָע, נְיוּיְאָרְקָעֶר מַעְבָּלִירְטָעַ צִימָעָרַן. דָּעַר נְאַעַנְטָסְטָעַר
חַבְּרַ אַיְזַעְנָעַ יְאָרֶן גַּעַוּעַן דָּעַר בַּרְוְדָעַר יְעִסְקָעַ. שְׁטוּדִירְתַ הָאָט מְעַינְקָעַ אַיְזַעְנָעַן בְּרוּקְלִין-
קָאַלְעָדֶזֶש, קָאַלְאַמְבִּיעַ-אָנוֹנוֹוּעָרְסִיטָעַט, אַיְזַעְנָעַן אַרְבָּעַטְעַרְ-אָנוֹנוֹוּרְסִיטָעַט (בִּיְיִלְמָן
מְרָמָר) אָוָן — אַיְזַעְנָעַן טְעַאַלְאַגְּיִישַׁן סְעִמְינָאָר.

5

וּוּגְלִיקְלָעַךְ עַר אַיְזַעְנָעַן מִיטַּאָשְׁקָעַ בַּלְעָבָרַ, אַזְוִי קְרוּם אַיְזַעְנָעַן דָּעַר שִׁידּוֹן
צְוִוִּישָׁן מְעַינְקָעָס פָּאַעַזְיָעַ אָוָן דָּעַר רְעוּאַלְזִיצְאַנְעָרָעַ בַּאֲוּעָגָוָגַג, וּוּאַלְעַן הָאָבָן דָּאָרְטַן
גַּעַמְיִינְטַ אֵז אַטְ-אָטְ גִּיטַּ דָּעַר קָאַפְּטַאָלִיזַם אַיְנְקָאָלַן. אַז עַר הָאָט יְוָמַ-כְּפִירָדַ גַּעַפְאָסְטַ
אָוָן זַיִי הָאָבָן חַזְירַ גַּעַגְעָסַן, אַיְזַעְנָעַן מִילָּאָ: יְעַדְעַר אַיְנָעַר מַאֲכָטַ דָּאָקַן וּוּיְעַר וּוּילַ. אַנְדָעַרְשַׁ
אַיְזַעְנָעַן אַיְזַעְנָעַן דָּעַר לִיטְעָרָאָטוֹר.

מְעַינְקָעָס עַרְשָׁטַ בּוֹךְ לִידְעַר, דִּרְיִיְ שְׁוּעַסְטָעַר, אַיְזַעְנָעַן אַיְזַעְנָעַן 1932. אַנְעָרָאָטִישַׁ
אָוָן שְׁטִימְוָנְגְּסָפָול וּוּרְקָ, הַיְבָטַ זִיךְ עַס אַנְמַיְטַ אַנְמַאְזָשַׁ פָּוּן — דִּי נְקוּדוֹת.

אַזְוִיְפַּלְלָעַן סְגָלָעַן בְּרַעְנָעַן

וּוּעַן שְׁטָאָרָקָעַ נְעַכְתַּ קָאָרְטָשָׁעַן זִיךְ אַיְזַדְיִיעַן,

אָוָן אַלְעַן זַיְנָעַן

מִינְעַן מִינְעַן אַז זַיְנָעַן זַיְנָעַן

מִינְעַן

אַז זַיְנָעַן זַיְנָעַן אַז זַיְנָעַן

ווײַ גִּלְגֹּלִים פֿון עַרְגַּעַץ אַנְטַלְאָפֶעַןָּ;
הָאָב אֵיךְ לִיב זַיִּ אַלְעַ דְּרַעַי
אוֹן גַּיִּ אָזְוִי מִיט וּוַיִּתְּן אָפֶעַןָּ
פֿאָרְלִיבְּטָעַ נַעַכְתַּ פֿאָרְבִּיַּ.

איינע ווַיִּזְטַּזְּ דִּיךְ קַעַגְןַּ מִיד
וּוְאַינְ אָ טְרוּטְנְצָעַל אָ לְעַצְטָעַר פֿאָרְנָאָכָּט,
גַּיִּ אֵיךְ קַעַגְןַּ אִיר וּוְיַדְעַק אָ שְׁפִיגְלַ
מִיט טְרִיטַּ פֿוֹן אָמְבָּאָקָאנְטָעַ גַּעַסְט
אוֹן צְעַפְּרָאַל דִּיךְ וּוְוַנְדָעַר אָ פֿאָרְמָאָכָּט,
הַעֲרַטְזַּ זַי אַינְ מִין גַּאנְג —
גַּעַבְרָאַזְגַּ פֿוֹן אָ קְבָּרְנָס רִידְלַ,
פֿאָרְגִּיְּטַּ זַי אָזְוִי בָּאָנְגַּ
וּוְפֿלְאָטָעַר פֿוֹן אָ שְׂטָאָרְבָּנְדִּיקְעַר קְרָאַ
עַרְגַּעַץ אַינְ אַנְ אַיְנְזָאָמָעַן גַּעַסְט.

איינע מִיט דְּרַכְזִיכְטִיקָּעַ לְעַנְדָּן
וּוְאָס דְּרִיסְן זַיִּ פֿאָרְקָאַשְׁעָרַן דָּאָס קְלִיְּדַ,
אוֹזַּ פֿוֹן צִיְּטִיקִיְּטַּ גַּעַבְוִיגַּן — זַי אָ (אָ)
וּוְפֿוֹלָעַ תְּבֻוָּה פֿאָרְןַּ קָאָסְעַן,

וּוְבָאַלְדַּ וּוְאַלְטַּ אִימְזַּ אַנְ טְרִיטַּ אַוְן אַנְ רִידְ
אוֹיְסוֹוִיקְלָעַן זַיִּ פֿוֹן תְּאַוְהָדִיקָּעַ נַעַכְתַּ,
אוֹן אוֹיְפַּן גַּאָס דָּאָ קַעַגְןַּ זַוְן אִיר שְׁעַנְדַּן.

אוֹן דִּי דְּרִיטָעַ
אוֹזַּ פֿוֹן הָאָרְבָּסָט אַנְ אַפְּגַעְבְּלִיטָעַ,
קוֹקְטַּ זַי שְׁטָאָר אָזְוִי
אוֹרְפַּ זַי אַוְן גַּאנְגַּ פֿוֹן צִיְּטַ,
אוֹן אַיְזַּ שְׁוִין גְּרוֹי
פֿוֹן זּוֹכְןַּ זַיִּ אַלְיַין אַינְ וּוַיִּטְ.

אַיְזַּ צְעַהְוִיקְעַרְטָן חַשְׁכּוֹת — קִיְּטַלְעַן זַיִּ
פֿאָרְלָאַשְׁעַנָּעַ טְעַג אַיְזַּ אָ רִיְּ,
מִין שָׁאָטַּן וּוְיַיְ אָ לְהַכְּעִיסְדִּיקָּעַר מַת
קְרִימַט מִיךְ נַאֲךְ אוֹיְפַּן צְעַקְנִיְּתְשָׁטַּן צִיִּ,
דִּי דְּרִיְּ שְׁוּעַסְטָעַר — מִיןַּעַ שְׁעַנְסָטָעַ לְיִדְעַר
רִיְּפַּן אַיְזַּ מִיןַּ חַלְוָם בְּרוֹין אַוְן בְּלַאַנְדַּ —
אוֹן אֵיךְ, מִיטַּ תְּאַוְהָדִיקָּעַ גְּלִידְעַר
אוֹן צְעַרְזַּ פֿוֹן הַוְּנוֹגְעָרִיקָּעַ צְוּוֹיִיַּ מַעַתְּלָעַת,
אוֹרְפַּ מִיןַּ שְׁלָאָפְּלָאַזְעַר בְּעַטְ

זינְג דאס ליד פֿוֹן אַלְעַ דְּרִי, אַלְעַ דְּרִי, אַלְעַ דְּרִי,
זְאוּן פֶּאֲרָנְעָם וְוי קְעָגָן אַיְבָּר,
זְהַדְּקֵתְּתָה סְזָה דִּי לְבָנָה אַוִּיפָּ בְּרוֹדִיקָן גְּרָעָט
זְאַסְאָה דִּי צְחָלָמָט פֿוֹן מִינְעָ לִידָעָר.

6

דאָז דְּרִי שְׁוּעָסְטָעָר הָאָט נִיט אַיְבָּרִיקָס נֹשָׂאַ-חַן גְּעוּוֹן בַּיִּ דָעָר נְיוֹ-יָאָרְקָעָר לִינְקָעָר
לִיטְעָרָאָטוֹר-קָרִיטִיק: מַעַן הָאָט מְעַינְקָע קָאָצָן בָּאַלְדָּ אַרְוִיסְגָּעָוָוָאָרָפָן פֿוֹן "פֶּרְאַלְעַטְפָּעָן".
אַיְן דִּי מִיטָּן דְּרִיסְקָעָר יָאָרָן, אַז דִּי הַוְּנוּגְעָרְצִיטָן אַוִּיפָּ דָעָר נְיוֹ-יָאָרְקָעָר אִסְּטְ-סִיד הָאָבָן
זִיךְ פֶּאֲרָעָרגָעָרט, הָאָט זִיךְ מְעַינְקָע בָּאַמִּיטָּ צְוָפָאָסְן זִיךְ צְוָיָּה אָוֹן זִיךְ צְיִיטָ מִיט
זִיךְ צְוּוִיָּיט בָּוֹךְ, דָעָר מְעַנְטָש אִין טָאגָן (1935), נָאָךְ וּוּעָלְכָן מַעַן הָאָט אִים וּוּידָעָר
אַרְיִינְגָּעָלָאָזָט אִין "פֶּרְאַלְעַטְפָּעָן". אַז מַעַן וּוּעָט מַאְכָן אַשְׁטוּדָיָ אַיְבָּרָן בָּוֹךְ וּוּעָט מַעַן
דָעָרָזָעָן דָעָם טִיפָּן אַיְנָעָרְלָעָכָן גַּרְאָנְגָּל צְוָיָּשָׁן דָעָם דִּיכְטָעָרָס אִיךְ אָוֹן דִּי פֶּאֲדָעָרְנוּגָעָן
פֿוֹן דָעָר סְבִּיבָה. אִין טָעָמָה וּוּאָס אִיז גְּעוּוֹן אֵי נָאָעָנָט צָום הָאָרָצָן אֵי צְגָעָפָאָסָט
וּוּי "אַ פֶּרְאַלְעַטְאַרִישָׁע טָעַמָּע" אִיז גְּעוּוֹן: זְיִיגָּעָרְלָעָךְ. עָר הָאָט דָאָךְ גַּעַלְעָרָנְט זְיִיגָּעָרְדָּה
מְאַכְּרָעָיִן בִּים מִיכְאָלִישָׁקָעָר פֶּעַטָּעָר אַוּרָעָמָקָע, פָּאָר וּוּמְעָן זְיִיגָּעָרָס הָאָבָן גַּעַהָאָט
נְשָׁמוֹת. אַט אִיז אַ זְיִיגָּעָרְלִיד פֿוֹן בָּוֹךְ:

זְיִיגָּעָרָס וּוּאָס פְּוּזָעָן אִין בְּלִינְדָעָ הַיְּזָעָר
הָוִיכָן דָעָם אַטָּעָם אוִיס אִין יְעָדָן שְׁלָאָג;
אַוִּיפָּ צִיְּפָעָרְבָּלְעָטָר דִּי מִידָעָ וּוּזָעָרָס
שָׁאָרָן דִּי וּוּלְעָלָט צְוָיָּה דָעָם לִיכְטִיקָּסְטָן טָאגָן.
רָאָסְטִיקָעָ סְפָרָאָנוֹזְשִׁינְעָס שְׁלַעַפָּן דִּי צִיטָט,
וּוּי לוּזָעָ צִין שְׁאָקְלָעָן זִיךְ דִּי שְׁרוֹיְפָן;
דָעָר וּוּינְט — אַ וּוּרְגָּנְדִּיקָעָר, שְׁרִיטִיט
אִין פּוֹסְטָעָ טָעָפָ פֿוֹן פֶּרְאָסְטִיקָעָ אַוּיוֹוָס.
זְיִיגָּעָרָשׁ שְׁטָאָרָבָן פֿוֹן בְּעַנְקָשָׁאָפָט נָאָכָן מִיְּסָטָעָר —
דִּי נְוִיטָ שְׁלַעַפָּעָרָט דִּי פֶּאֲמְפָעְדִּיקָלָעָן אִין,
קְרִיְיזָן זִיךְ שְׁאָטָנָס פֿוֹן טְוִיטָעָ זְיִיגָּעָרָס,
דִּי שְׁטִילְקִיָּט שְׁטוּמָט אוִיס יָאָרְטְּוִיזָנְטָן פִּינְ.

מַעַרְבָּ פֶּאֲרָגִיָּט — אַ בְּרָאָנְדִּיקָעָר פָּגָר,
אִין מִזְרָחָ דִּי זָוָן — אַ נִּיעָרָ זְיִיגָּעָר.

זָאַס אִין בָּוֹךְ לְעָבָן בְּשָׁכְנָותָ דִּי אַפְּטִילְוָנְגָעָן "פֿוֹן מִינְ גַּעַסְלָ", "סּוֹף-זּוּמָעָר", "יְוּנִי-
נְעַכְתָּ" מִיטָּ דִּי קְאָפִיטְלָעָךְ "אַרְבָּעָטָלָאָזָעָ" (דָעָר עַרְשָׁטָעָר קְאָפִיטְלָ) אָוֹן "פְּלָאָקָאָטָן". דִּי
קָרִיטִיקָעָרָס וּוּאָס הָאָבָן אַוִּיפָּ דָעָר זָאָךְ גַּעַקְוָקָט פֶּאֲעָטִישָׁ, נִיטָ פֶּאֲלִיטִישָׁ, הָאָבָן דָעָרְשָׁפִירָט
וּוּאָס טָוט זִיךְ אִין דָעָר מְעַנְטָש אִין טָאגָן. אִין זִיךְ אַרְטִיקָל "עַס טָאגָט נִיטָ..." וּוּגָעָן אַט
דָעָם בָּוֹךְ, הָאָט שָׁ. קָאָרָאָקָוּשָׁאָנָסִיקִי גַּעַשְׁרִיבָן אַז פֶּאֲעָזִיעָ "לְאֹזֶט זִיךְ נִיטָ פֶּאֲרָגוֹוָאָלְדִּיקָן,

און אָז מ'פֿאַרגוֹאַלדיקט זִי יָא — קומט אַרוֹיס אַמְזָר, ניט קיינ் לעגיטימע פֶּאַעזייע, ניט קיינ் לויטערער פֶּאַעטישער וועזָן (אין אַידישע פֶּאַלְקַשְׁצִיטְוָנָג, רֵיאָ דָע וְשָׁאנְגָּרָא, 13 סְטוֹטָן מֵי 1935, ז' 5). אין ניוּיַּאַרְק האָט עַס יַּ. לַ טַּעַלְעָר אוּיסְגַּעֲדָרִיקָט וְוַיְינִיקָּעָר אַבְּסְטְּרָאָקְט: "געַמְתָּ עַר זִיךְ צַו דַּעַר פֶּרְאַלְעַטְקוֹלְטִישָׁר רַעַלְטִיעָמָע, פֶּאַלְטָ בַּיְּ אַים אַפְּ דַּעַר אִמְאָזָש, אַין וּוָאָס עַס לִיגְט זִין כְּחִי" [...] (אין: אַידִישָׁר קַעְמַפָּעָר, 17 טָן דָעַץ' 1937).

אמָת, אַנדְרָעָר קְרִיטִיקָעָרָס האָכָן אַין בָּוקְ דַעְזָעָן מַעַר פֶּאַעַטִיק אַיְידָעָר דָאָס וּוָאָס מַעַן טַרְעַפְט גַּעֲוִיְינְטַלְעָךְ אַין דַעַר פֶּאַעַזְיָע אַיבָּעָר דַעַר "רַעַלְפְּרַאַבְּלַעְמָאַטִיק". יַעַכְבָּ פִּילְאַוּסְקִין אַיז עַס גַּעֲוָעָן "גָּאָר אַגְּרִיסְעָר חִידְשָׁה, וְויִ אַזְוִי מַעַן קָעָן וּוּעָגָן הַונְגָּעָר אַוְן נָוִיט, וּוּעָגָן פְּנִין, לִיְדָן אַוְן אַוְרָעָכְט, שְׁרִיבָן אַין אַזָּא רַאֲפִינְרָטָן טָאָן, זִיךְ אַזְוִי צַאָצָקָעָן מִיט וּוּעָרָטָעָר אַוְן פְּרָאָזָן, מִיט פַעַרְזָן אַוְן סְטְרָאָפָן, וְויִ דָאָס טָוָט אַוְן קָעָן מַמְּ. קָאָז" (אין אַידִישָׁר פְּרָעָסָע, טְשִׁילָע, פְּרִיטִיק פְּרָשָׂת בְּהַעֲלוֹתָה, 1935). נָאָר אַין 1930 האָט ש. נִיגְעָר גַּעֲשִׁרְבָּן אַיז "מַעְינְקָע קָאָז פֶּלְיִיסְט זִיךְ אַיבָּעָרְצּוּזָעָצָן רַעַוְאַלְזִיצִיע אַוְיפְּ דַעַר שְׁפָרָאָךְ פָּוֹן רַיְינְנָעָר לִירִיךְ".

7

מַעְינְקָע קָאָז אַיז צְוִירִיק צָוָם אַיְיגָעָנוּם פֶּאַעַטִישָׁן דָרָךְ, ניט נַעַמְנָדִיק אַין אַכְטָן דַי פֶּאַדְרָוָנְגָעָן פָּוֹן דַעַר "פֶּרְאַלְעַטְאַרְישָׁע לִיטְעָרָאָטוֹר". פָּוֹן דַי בִּיְדָע עַרְשָׁטָע בִּיכָּעָר, דַי פָּוֹן-הַאָרְצָ-גַעֲנוּמָעָן טְרוּיְעָרִיקָע, פֶּאַעַטִישָׁ-עַכְטָע לִידְעָר צַו דַי דָרִי שְׁוּעָסְטָעָר, אַוְן דַי צְוָפְּאַסְנְדִיקָע טָעָמָעָס וּוָאָס אַין דַעַר מַעְנָטָש אַין טָאָגָן, אַיז אַרוֹיסָדָעָר רַיְיָפָעָר פֶּאַעַט. זִין דָרִיט וּוּעָרָק זִין-זִין דַי צְוִויִּי בָעַנְד בְּרַעְנָנְדִיק שְׁטָעָטָל (1938), וּוָאָס שְׁילְדָעָרָן מִיכְאַלְיִשְׁעָק מִיט אִיר גָּאנְצָעָר דָוְרְ-דָוְרְוָתְדִיקָעָר שְׁוֹרְשָׁדִיקִיט, אִידָע שְׁאַגְּאַלְיִשְׁעָמָעָנְטָשָׁן, חַיָּות, שְׁטִיבָעָר אַוְן וּוּלְדָעָר, אַין אָן עַפְיָשָׁן סְטִיל, פֶּאַעַטִישָׁ גַעְבּוּיט אַרוֹס דַי מַלְחָמָה-יִאָרָן, שְׁטָרָעָנָג גַעְשְׁטָאַלְטִיקָט אַין אַרְאַמְּאַן-סְטְרוֹקָטוֹר.

דַי רַעְקְצִיעָס צָוָם בָּוקְ האָכָן דַי וּוּרְטָמָעָן זָאָל פָּוֹן זִי אַפְּלָעָרָנָעָן אַמְסָטָעָר פָּוֹן אַפְּאָל וּוֹאָל וּוּעָרָק וּוּרְטָט אַיְפָגְעָנוּמָעָן עַנְטוֹזִיאַסְטִישָׁ, דָעָרָנָאָךְ נַעַמְתָּשָׁ מַעַן שָׁאָרָף קְרִיטִיקָרָן, אַוְן דָעָרָנָאָךְ נַעַמְתָּשָׁ מַעַן עַרְשָׁט אַוְיסְזִידָלָעָן. אַזָּא גּוֹרְלָהָט אַין 1938 גַעְהָאָט בְּרַעְנָנְדִיק שְׁטָעָטָל. דַעַר "וּוְאַרְטָאַגָּעָר" פָּוֹן דַעַר לִינְקָעָר יִדְיִשְׁעָר לִיטְעָרָאָטוֹר אַין נְיוּיַּאַרְק אַיז גַעְוָעָן מָשָׁה אַלְגִּין, דַעַר רַעְדָאָקְטָאָר פָּוֹן דַעַר פְּרִיהִיִּיט. עַד אַיז גַעְוָעָן דַעַר הַוִּיפְּרָעָנָעָר אַוְיָפָן אַוְונָט לְכָבוֹד דָעָם בָּוקְ, דָעָם 24 סְטוֹטָן אַפְּרִיל 1938, אַין זָאָל פָּוֹן "רַעְנָד סְקוֹלָה". אַין זִין שְׁילְדָעָרָן פָּוֹן אַוְונָט וּוָאָס אַיז דָעָרְשִׁינָעָן אַין דַעַר עַנְגְּלִישָׁר בִּילְאָגָע פָּוֹן דַעַר פְּרִיהִיִּיט האָט אַלְגִּין גַעְשִׁרְבָּן אַיז

אוּסְעָרָאַרְדָּנְטָלָעָךְ אַיז גַעְוָעָן דָאָס וּוָאָס דַי מַעַרְסָטָע פָעָרְסָטָאַנְאַזְוָשָׁן וּוָאָס וּוּרְעָן אַין דַעַר פֶּאַעַמָּעָ דָעָרְמָאָנָט זִין-זִין גַעְוָעָן אַין רַעְנָד סְקוֹל וּוֹסְסָאִיזָן פֶּאַרְגָּעָקָומָעָן דַעַר יֻם-טוֹבָה. וּוּעָן אַיךְ האָב גַעְלִיעָנָט זִין-זִין בְּרַעְנָנְדִיק שְׁטָעָטָל בֵּין אַיךְ אַרְיְבָעָרְגָּעָפִירָט גַעְוָאָרָן אַין אַפְּאַנְטָאַזְיָעָלָאָנד [...] מִיר אַיז דַעַר נַעַמְנָע "בָּאַדְאָנָע" גַעְוָעָן דַעַר נַעַמְנָע פָּוֹן אַפְּאַנְטָאַסְטִישָׁר פִּיגּוֹר, גַעְפְּלָאַכְטָן פָּוֹנָעָם גַעְמָאַטְעָרָטָן דָמְיוֹן פָּוֹן פֶּאַעַט. [...]. וּוָאָס עַר

האט זיינע ברידער געזאגט אין בוק קען נאר קומען פונעם מה פון אין
עדגאָר עלען פאָו; ס'קען אָפֶשֶׁר אַפְּילֹ פֿאָרְרוֹקָן פָּאוּ אִין שָׂאָטָן אַרְיָין [...] .
די מאָמע אִיז געזען אוֹיף דער בִּינְעַ. באָדָאנָע אוֹיף דער ווֹאָרָ! זיינע
ברידער אָוָן שְׂוּעוּסְטָעָר זִינְגָּעָן געזען אִין זָאָל: אַזְוֵי מָאָדָעָן צָו הָעָרָן וּוּי
דער פֿאָרוֹצְצָעָר רַוְּפְּטָעָר יְעִיסְקָעָן עָרָ זָאָל קְוּמָעָן צָוּ וּוֹאָרָט — מִיר אִיז יְעִיסְקָע
געווּעָן אַ רִיןְ-פֿאָעָטִישָׁע באַשְׁאָפְּוָנָג [...] מָאָדָעָן, אֲנִיט? די גָּאנְצָע זָאָר הָאָט
אוֹיסְגָּעָזָעָן נִיטְ-דָּרָאָל. אַיךְ קָעָן עָס נָאָךְ אַלְץ נִיטְ גְּלִיבָן.

(פּוֹן מַשָּׁה אַלְגִּין, "Heroes of Poetry in the Flesh", אַין דער פֿרִיהִיט, 27 סְטָן
אָפְּרִיל 1938)

עד כָּאן אַלְגִּיןְס באַשְׁרִיבָּוָג פּוֹנוּם אָוָונְט, פּוֹנוּם יוֹם-טוֹב. אָז עָרָה אַט אָבָּעָד
גענוּמָעָן דָּאָס בָּוקְ קְרִיטִיקְרָן הָאָט עָר, אָנֻעָרְקָעְנָעְנְדִּיקְ מְעִינְקָעְ קְאָצָעָס טָלָאָנט,
אוֹיסְגָּעָדְרִיקְט אָוּמְצָוְפְּרִידְנִיקְיָיט אָוָן באָוּוֹנְדָּעָרָוָג:

פְּאָרָ וּוֹאָס אִיז דָּאָס גָּאנְצָע אַזְוֵי פֿאָרוֹיוֹרְוֹאָרָט, אַקוּרָאָט וּוּי דָּאָ וּוֹאָלָט
גַּעַהְעַרְשָׁט אַ בְּלִינְדָּעָרְ מְשׂוֹגְעָנְעָר "שִׁיקְזָאָל" אָוָן נִישְׁתָּדָעָר באַשְׁטִימְטָעָר
וּוַיְלָן פּוֹן גַּעַוְוִיסָּע גּוֹטְ-בָּאָקָאנְטָעָס אַצְּיָאָלָעָר קְרָעְפָּטָן? פְּאָרָ וּוֹאָס אִיז נִיטָּאָ
קִיְּין קְלָאָסְ-לִינְגָּעָן צְוִוִּישָׁן דִּי מְלָחְמָה-לִידָּעָר, וּוּעָן מִיר וּוֹיְסָן, אָז דִּי יִדְיִישָׁע
גְּבִירִים פּוֹן מִיכְאָלִישָׁעָק אָוָן סְוּוֹנִיצָאָן הָאָבָּן אַ סְּךְ וּוֹיְנִיקָּעָר גַּעַלְיטָן וּוּי דִּי
בָּאָדָאנְעָס? [...] פְּאָרָ וּוֹאָס אִיז פְּמַעַט נִישְׁתָּאָגָרְנִישָׁט וּוּגָן אַקְטָאָבָּעָר?
פְּאָרָ וּוֹאָס קְרִיגְטְּ דִּי רְוִיטָע אַרְמִיְּ קְוִים אִין בְּלָעְטָל — אַ סְּךְ וּוֹיְנִיקָּעָר וּוּי
דִּי מְשׂוֹגְעָנָעָ קָוָ, אָוָן צְוֹוָאנְצִיךְ מָאָל וּוֹיְנִיקָּעָר, וּוּי הַיְרָשָׁע-לִיבְ תְּרָשִׁישָׁ, דָעָר
אוֹנְטָעָר-שְׁמָשָׁ פּוֹנוּם חִסְדִּישָׁן מַנִּין?

(פּוֹן מַ. אַלְגִּין, "מעינְקָע קָאָצָן אִין זִין נִיסְטָעָר תְּקוֹפָה", פֿרִיהִיט, 8 טָן מֵי
(1938)

אין זִין קְרִיטִיק, "אַ וּוּלְטַ בְּרַעַנְטַ אַנְדָּעָרְשָׁ..." הָאָט מַשָּׁה כַּז אָוּסְגָּעָזָעָט אַט
וּוּלְכָעָ טָעָנוֹת:

רוֹס, דִּיְתִּשְׁ, אַלְעַ שְׁלָאָגָן זַיִ זַיִ, אַלְעַ בְּרַעַנְגָּעָן אָוָם מְעַנְטָשָׁן, מְאָטָעָרָן
זַיִ אָוָן לִידְן אַלְיָין. פְּאָרָ וּוֹאָס, צְוָלִיבְ וּוֹאָס, קְיִינְעָרְ וּוֹיְסָטְ נִיטְ.
עַפְעָס אַ
מִין שְׁטָרָאָף פּוֹן גָּאָט אָוָן — פֿאָרְטִּיק [...] אַבָּעָרְ דִּי בְּאַלְשָׁעוֹוִיקָּעָס גּוֹפָא
דַּעַטְ מַעַן נִיט [...] אָוָן דָעָר אַיְנְצִיקָּעָר אַנְדָעָנָקְ פּוֹן זַיִ אַיז אַ... קְלָהְ פּוֹן
דָעָר "מְלָפָה פּוֹן פֿרִיאִיסְיָן קָעְנִיגְ" אַיבָּעָר אַ פֿאָרְטְּרָעְטְּרָעְטָרְ תְּחִינָה.

אוֹן אַזְוֵי אִיז אַנְגָּעָנְגָּעָן. בַּיִּ אַ זִּצְוָנָג פּוֹן "פֿרְאַלְעַטְפָּעָן" הָאָבָּן צְוֵויִי דִּיכְטָעָר
גַּעַהְאָלָטָן רְעַדְעָס אַטְאִקְרִינְדִּיקְ מְעִינְקָעְ קָאָצָן, טִילְלוֹוִיְזָ מִיטְ דִּי זְעַלְבִּיקָעְ טָעָנוֹת, טִילְלוֹוִיְזָ
מִיטְ אַנְדָעָרָ: אַז מְעִינְקָעְ לִידְעָר בְּרַעַנְגָּעָן נָאָר אָוּמַעַט דָעָם אַרְכְּבָעָטָר, אַז מְעִינְקָעְ גִּיעָן
נָאָר אַן זָאָכָן פּוֹן פֿאָרְצִיְינָס.

סוף-כל-סוף האט מעינקע געגענטפערט מיט פיר לידער און אַ בריוו אַין דער רעדאָקציע פֿון דער פְּרִיהַיִיט, אלֶּצ אָונְטְּעָרָן קְעָפֵל "דער ברְאֹוועֶר פְּחַדְּן", וּוֹאָס אַלְגִּין האט אָפְּגַעַדְרוֹקֶט דַּעַם 14 אָוִיגָּוּס 1938. "דער ברְאֹוועֶר פְּחַדְּן" אִיז אַ דָּקוּמָנָט אַין דער לִיטְעָרָאָטוֹר-גַּעֲשִׁיכְטָע, אָן אָומָאָפָה-הָעָנְגִּיקִיט-דָּעָרְקָלָעָרְוָנָג פֿון לִיטְעָרָאָטוֹר לְגַבִּי פָּאַלִּיטִיק, אַין דער טְרָאָדִיצְיָע פֿון דַּי "יָוָנָגָע" אָוָן דַּי "אַינְזִיכִּיסְטָן". ס'אַיז אוַיך אַ פְּרָאָטָעָסֶט קָעָגָן דער מִינְוָנָג אָז פָּאַעֲזִיעַ דָּאָרָף זִין פֿון אַיִּין מִין, אָז פָּאַעֲזִיעַ דָּאָרָף "ברָעָגָעָן פְּרִיְּד". אַט זִינְעָן דַּי לעַצְתָּע צָוַיִּי סְטְרָאָפָעָס פֿון עַרְשָׁתָן לִיד:

אָהָא, בְּרָאֹוועֶר פְּחַדְּן, דִּין פּוֹיְקָנְדִּיקָּעֶר روֹף
וּוְעַט גְּעוּווָס פֿון דְּרִימָל, אַ צִּיטְעָרִיק הָעֹזְעָלָע וּוְעָקָן,
נָאָר אַיך וּוְעַל צָום שְׁלָאָכֶט נִיט פִּירָן —
מִין לִד, מִיט שְׁטוּרְוִיעָנָעָם גּוֹף,
אוֹיְבָא אַפְּלִילָו טְוִיזָּנָט מָאָל רוֹיט צְעַזְוָנָדָן
מִיט גְּבוֹרָה פֿון שְׁטוּרְוִי, וּוי קָעָן מַעַן בָּעָרָגָ רִירָן?
דָּעַם מְעַכְתִּיקָּן פְּיִינְד, וּוי וּוּעָסָטו שְׁרָעָקָן,
אוֹיְבָא אַפְּלִילָו, עָר זָאָל אַלְיִין זִיךְ בִּינְדָן.
דִּין וּוְאָרט — אַ מִילְבָּה מִיט פְּאָנְטָאָסְטִישָׁן פּוֹיִיסְט,
מָאָנָט פְּרִיְּד — אַ פְּלָאָקָן דַּי גְּרוּוּס,
וּוֹאָס קָעָן נָאָר אָוּמְעַטְּיקָעֶר זִין?
פֿון גְּרוּיָע רִיד — אַזְאָא שְׁטוּרָעָם,
וּוֹאָס קָעָן נָאָר גְּרוּיָע זִין?
פֿון גְּרוּיָע רִיד — אַזְאָא שְׁטוּרָעָם,
וּוְעַר קָעָן דָּעָרָהָעָר?
מִיט הָאָרֶץ פֿון שְׁטָאָל, מִיט רְוִיק בְּלוֹט,
וּוי קָעָן מַעַן שְׁוּעוּרָן?

דאָס צוֹוִיטָע לִיד, "וּוְעָגָן נְעַכְתָּן, הִינְנָת אָוָן מְאָרְגָּן" אִיז אַן עַנְטָפָעָר אוֹיְפָ דָּעַר טָעָנָה אָז פָּאַעֲזִיעַ דָּאָרָף זִיך אָפְּגַעַבָּן מִיטָּן אִיצְט. בִּים מִיסְטִיקָעָר-מְקוּבָּל מְעַינְקָעָ קָעָן
דאָך אַזְאָא "קָאָטְעָגָאָרִיעָ" נִיט גַּעַמְאָלָט זִין.

אוֹי, בְּרִידָעָר פֿון נְעַכְתָּן — אוֹי, שְׁוּעוּסְטָעָר פֿון מְאָרְגָּן,
עָס שְׁוּעוּרָט מִין הָאָרֶץ, עָס שְׁוּעוּרָט מִין בְּלוֹט,
אַיִּיך וּוְעַלְנָן נִיט בִּיְזָע צִיִּין צַעְקָרִיצָן;
אַיִּיך וּוְעַט נִיט גְּרִיכִּין דָּעַם פְּחַדְּנָס روֹט,
אַיִּיך וּוְעַל מִיט הָאָרֶץ אָוָן מִיט בְּלוֹט אַיִּיך שִׂיצָן.

איְיַיְקָה וּוְעַט דַּי אָוּמְעַטְּיקָעָ אַלְטְּקִיִּיט יָוָגָהָלָטָן דַּי וּוּיְנָעָן.
איְיַיְקָה וּוְעַט דָּעַר וּוּיְטָסְטָעָר מְאָרְגָּן,
גַּעַרְעָמָט מִיט דַּעַם וּוּיְטָסְטָן נְעַכְתָּן
דוֹרָך צְוִיבָעָר פֿון דָּעַם נְאָעַנְטָסְטָן הִינְנָת שִׁינְעָן.

דאס דרייטע ליד "און דו בייסט אומעטיך ווי טויזנט קאנדי-איילאנד זונגען" רישט אראפ געניצלטעה פריד. דאס לעצטעה ליד איז "די תפילה פון באראבאן":

— וויי, שרייט דאס בלעך פון באראבאן,

ווי זאל איך אויסבענקען די וואלנגס,

או ניט דער רעגן —

נאָר אַ האָגָל האָרטַע רַיִד פּוֹיְקַט אֵין מִיר.

— קומ אַ אָומַעַט, קומ אַ לִיבְּסְטַעַר, קומ,

וּוַיְלַ אֲנְדַעַרְשַׁ אֵיז אַן דִּיר מִין פְּרִיד — פּוֹן פְּרִיד,

וּוַיְ אֲנְדַעַרְשַׁ סְ'אֵיז — אַ דּוֹפְטִיקָע פִּינְצְטָעָרְנִיש אֵין פְּרִיעַן פְּעַלְדָּ

פּוֹן פְּאַרְמִישְׁפְּטָעָר פִּינְצְטָעָרְנִיש — אֵין טוֹיטַן-קָאָמָעָר.

— אַ טְרוּיְעָרְנְדִיקָע פְּלִיְיט,

גִּיב אַ טְוָנְקָלְקִיט וּוְאָס נָגָט בֵּיז לוֹיטְעָרְסְטָן שִׁין —

אַ שִׁין וּוְאָס נָעַמְתָּ אֲדוֹרָך בֵּיז טְוָנְקָלְקִיט.

אַ גִּיב אַ פְּרִיד וּוְאָס שְׂוִידְעָרְט אָרוֹף בֵּיז טְרָעָן,

אַ פְּרִיד — אַ טְרוּיְעָרְנְדִיקָע פְּלִיְיט,

וּוְאָס הִיבְּטָה דִּי טִיפְּן אָרוֹף

אוֹן טְרָאָגֶט זַי בֵּיז דָּעָר בְּעַנְקָעְנְדִיקְסְטָעָר הַיְּיך אָרוֹף

אַ גִּיב אַ פְּינָן וּוְאָס זָאל יּוֹם-טוּבָן די וּוְאָס.

אין דעם באַגְּלִיְיטְנְדִיקָן בריווֹו דְּעַרְקָלְעָרְטָה מעינקע קאָז אַט וּוְאָס:

[...] יָאָרָן הָאָבָן דִּיכְטָעָר בֵּי אָונְדוּ מַעַר צּוֹלִיבָּ פְּאָזָע, וּוְצּוֹלִיבָּ אָוִיְפְּרִיכְטִיקִיט, צּוֹגְעַטְשְׁעַפְעַט פְּרָאַלְעַטְאָרִישָׁע, פְּרִיאַלְעַכָּע עַקְן — צּוֹ שְׁטִימָנוֹגָעָן, וּוּעַלְכָעָהָן וּוּירְקָלָעָך קִין שִׁיכָות נִיט גַּעַהָאָט מִיט דֻּעָם באַפְּרִיאְוָנְג-קָאָמָף, וּוְיָאָמַישׁ! דִּיכְטָעָר מִיט רְוִיטָע, פְּרִיאַלְעַכָּע עַקְן, וּוְיָי וּוּאָלְטָן אָרוֹיס מִיט דָעָר לְאַזְוָנָג: צּוֹרִיךְ צּוֹ דָעָר מַאְלְפָעָ-עַפְאָכָע.

אַיך פְּרוּוּ אַין אַט דֻעָם לִיד באַוְיִין, וּוּעַגְן פְּרִיד אַן אָומַעַט, אַז אָוְמָאַיְפְּרִיכְטִיקִיט מַזְזַע גַּעַבָּאָרָן: פְּלָאָכָע, נָודְנוּ פְּרִיד; אַפְּלִילוּ פִּינְצְטָעָרְנִיש קָעָן אַין עַכְטָן לִיד שִׁינְעָן; אַ זִּיך צּוֹנִינְגָעְנְדִיקָע פְּרִיד אֵיז — וּוּאָנְזִין. אַוְן גַּעוֹוִיס אֵיז אַיְנְפְּנִימְדִיקִיט, וּוְאָס הַעֲרַשְׁתָּן נָאָך, צּוֹם באַדְוִיעָן, אָזּוּ שְׁטָאָרָק אַין אָונְדוֹזָעָר פְּרָאַלְעַטְאָרִישָׁר לִיטְעָרָאָטוֹר — וּוּאָנְזִין, וּוּאָרָעָם וּוּעָן דִּיכְטָעָר באַקְוּמָעָן אַין פְּנִים, אָזּוּ, אַזְעַן קָעָן זַי נִיט אָונְטָעָרְשִׁידָן, אָזּוּ, אַזְעַן קָעָן זַי נִיט דְּעַרְקָעְנָעָן, אֵיז עַס פּוֹנְקָט וּוְיָ אַעַנְטָשָׁז זָאל פְּלוֹצְלָוָג דְּעַרְזָעָן אַין גָּאָס אָוֹף אַלְעָעָמָעָן — אַין פְּנִים, זַיְינָן פְּנִים. דָאָס אַיִז וּוּאָנְזִין.

שְׁוִין צִיְיט, חַבָּר אַלְגִּין, מִיר זָאלָן זַיך לְעַרְנָעָן טָאַלְעָרִידָן — פְּאַרְשִׁידְנָאַרְטִיקָע סְטִילָן, רִיכְטוֹנָגָעָן אַין זְשָׁאָנְרָעָן, אָזּוּ, אַז אָונְדוֹזָעָר פְּרָאַלְעַטְאָרִישָׁר לִיטְעָרָאָטוֹר

זאל וווערן א רײַיכָע, טיף וַיְידַנְדִּיקָע סִימֶפָּאַנְיָע. פֵּאַר דָּעַם אִיז נִיְּטִיק צו
עֲפַעַןָּעַן דָּעַם סָאָמָעַ רַיְינְסְטָן קוֹוָאָל — אוּפְּרִיכְטִיקִיָּט. [...]
(מאָרגָן-פְּרִיהִיט, 14 טָן אַוְיגְ' 1938)

נָאַךְ דָּעַם האָבָן דַּי אַטְאָקָעַס קָעָגַן מַעַינְקָעַ קָאָצָן גַּעַנוּמָעַן זִיךְ יַאֲרוּעַן אִין דָּעַר
פְּרִיהִיט כִּמְעַט אָלָּעַ טָאָג. אַט זִיְּנָעַן אַ פֵּאַר בִּישְׁפִּילְן פָּעָרְלָן:
אִין מָשָׁה כָּעָס אַרְטִיקָל "עֲפָעַס אִיז פּוֹיל אִין דַעַנְמָאָרָק" (דָעַם 28 סְטָן אַוְיגְּוָסְט
(1938) וּוּעָרְתָּ בָּאַשּׂוֹלְדִּיקָט אָז מַעַינְקָעַ קָאָצָן:

הָאָט גַּעַמְאָכָט אַ גַּעַזְ-אַטְאָקָעַס נִיְּט אָוִיפָּה דַּי פְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁע שְׁרִיבָּעָר, נָאַךְ
אוִיפָּה דָּעַר גַּאנְצָעָרָר פְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטוֹר, אוִיפָּה דָּעַר פְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁעָר
רֻעוּאָלְזִיכְיָאָנְעָרָר וּוּעָלְטָ-אַנְשָׁוִינְגָּג, אוִיפָּה דָּעַר רֻעוּאָלְזִיכְיָאָנְעָרָר אַנְפִּירְוָנְג
מִיטָּה דָּעַר פְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטוֹר [...] גְּרָאָד דַעְרָפָּאָר, וּוּיְילָן מַעַינְקָעַ
אִיז אָזְוִי פִּילְבָּאָר צוֹ רֻעָקְצִיכְיָאָנְעָרָע, דַעַגְעָנְעָרָאָטִיוּע, אַנְטִיפְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁע
שְׁטִימְוָנְגָּעָן, מָוָז מַעַן זִיְּנָעָן אַרְוִיסְטְּרִיטָּיָהָטָּה בָּאַטְרָאָכָּטָן פֵּאַר אִין עַרְנְסָטָן סִיגְנָאָל
[...] אָז עֲפָעַס אִיז "פּוֹיל אִין דַעַנְמָאָרָק".

דָעַם 4 טָן סֻעְפְּטָעַמְבָּעָר אִיז אַהֲרָן קוֹרְץ אַרְוִיסְטְּרִיטָּה מִיטָּה זִיְּנָעָן "אַ שָּׁאָס וּוּאָס טְרָעָטָה דָעַם
שִׁיסְעָר". דָאָרטָן פְּרָעָגָט עָרָה:

וּוְעַמְעַן מִיְּנַטָּהָר? דַי מַעַרְסְטָעָה דִּיכְטָעָר אָוְנְדְזָעָרָעָז זִיְּנָעָן קַעְמֶפָּעָר,
רֻעוּאָלְזִיכְיָאָנְעָרָן, קָאָמְוָנִיסְטָן! אָוִיב זַיִּה לִיְגָּן אִין זַיְּעָר לִיד — זִיְּנָעָן זַיִּה
אוִיךְ לִיגְנָעָר אִין זַיְּעָר קָאָמָף. דָאָס אִיז בִּילְבּוֹלָן עַרְגָּסָטָן מִין. [...]
איַךְ פְּרָעָגָ: וּוֹעֵן אַזְוִינָעָה שְׁוֹרוֹת זָאָלָן גַּעַוּרָעָן אַנְקָוּמָעָן אִין אָוְנְדְזָעָר רַעַדְקָצִיעָ
אַן דָעַם נָאָמָעָן פָּוֹן אַן אָוְנְדְזָעָרִיקָן חָבָר — פָּוֹן וּוּעַמְעָן, וּוּאָלָט מַעַן גַּעַמְיָינְט,
שְׁטִיאָמָעָן זַיִּה? דָאָס זִיְּנָעָן רַיִּדָּה פָּוֹן אַ פְּינְצְטָעָרְלִינְג, אַ רֻעָקְצִיכְיָאָנְעָר, וּוּאָס
"זִינְגְּטָה" מִיטָּהָרָה אָוִיפָּה דַי לִיפָּן.

8

דַי גַּרְעָסְטָעָה השְׁפָעָה אָוִיפָּה מַעַינְקָעָס וּוּיְטַעְרְדִּיקָן פְּאַעֲטִישָׁן וּוּגָּהָאָט
מַאָרְטִין בִּירְנְבּוּיִים "אַ פָּאַשְׁקוּוֹלָה אָוִיפָּה דָעַר פְּרָאַלְעַטָּאַרִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטוֹר" (21 סְטָן
אוּגְּוָסְט 1938), וּוּ אַחֲרָן אַן עַנְטָפָּעָר אַוִּיפָּן "בְּרָאָוֹן פְּחָדָן" שִׁילְדָעָרָט דָעַר מַחְבָּר
מַעַינְקָעָס פְּאַעֲזִיעָה גּוֹפָא:

דָאָס גַּאנְצָעָה קְלָאָפָּעָר-גַּעַצְיָיָג גַּעַפְּינָט מַעַן דָאָרטָן אָוִיפָּה דַי טּוּכְלָעָה וּוּעַנְטָ
צְהָאָנְגָּעָן — פָּוֹן דָעַם רַיְינְסָטָן, דִּיכְטָעָרִישָׁן אָוּמָעָט בֵּין דָעַר מַשְׁוֹנוֹהָדִיקְסְטָעָר
שְׁפִּין, פָּוֹן דָעַר באָכָע טָלָצָעָס תְּכָרִיכִים בֵּין דָעַם גַּעַיְאָמָעָר פָּוֹן הַוְּנָגְעָרִיקָע
קָעָץ, בֵּין דָעַם מִיטָּ-שִׁימָלָה-אוּיסְגַּעַבָּעָטָן מוֹיזָנָאָךְ, אַין וּוּלְלָכָן סְהָאָבָן זַיִּה
בָּאַקְוּוּם גַּעַמְאָכָט אָזְוִי פֵּיל "עַכְתָּעָה" דִּיכְטָעִישָׁע נְשָׁמוֹת.

רעאַקציאָנער-שמיַאָקציאָנער, לינקע-شمינקע, אֶז מען האָט זִין באָבע מאַינע גענו מען זידלען, זִי אַנגערוֹפֵן "די באָבע טָאלְצָע", אַפְגַעַחוֹקֶת אַירַע תְּכַרְיכִים, האָט מעינקע דער מְקוּבָּל, כל ימִיו אֲ גִיסְטִיק נָאָעָנְטָעָר מִיט טָוִיטָע וּוּי מִיט לְעַבְדִיקָע, שווֵין נִיט גַעַקְעַנְטָשׁ שְׂוּוִיגָן, אָוָן קוּקְנְדִיק הַיִנְטָאָרִיף צְוָרִיךְ טְרָאָגֶט מְעַנְקָעָס זִין אַין יָעַנְעַר סְבִיבָה דָעַם קָאָמִישָן כְאָרָאָקְטָעָר פָוּן יוֹן אַין סְוֻפָה. מְעַנְקָע האָט זִין סְוִירָעָר באָבע מאַינע נִיט גַעַקְעַנְטָשׁ, עָר אַיז דָאָךְ אַיר אֲ נָאָמָעָן. גַעַוּוֹסֶט האָט עָר אַבע פָוּן טָאָטָן אֶז די גָאָטְסָפָאָרְכְטִיקָע מְאַינָע פָלְעָגָט אַרוּמְגִינָן אַין סְוִירָע אָוָן אוּיסְהַיִלָן דָעַם "פִּיפְעַצְן" בֵּי יְעַדְן קְרָאָנָקָן עַוְף בֵּי אַרְעָמָע-לִיעָט, פָלְעָגָט אָוּמָעָטָום לוֹפָן הַעַלְפָן מְעַנְטָשָן אַין אֵן עַתְצָרָה, אַיז אַפְּלִילָו גַעַרְאָכָן בֵּין שְׁפִיצָן פָוּן סְוִירָע בָּאָרגָה הַעַלְפָן אֲ מְעַנְטָשָן אַין נָוִיט (דָעַר אַוִיסְטָעָרְלִישׁ שָׁאָרְפָ-הַוִּיכָעָר סְוִירָע בָּאָרגָה גַעַפְינָט זִיךְ פָוּנְקָט אַין מִיטָן שְׁטָעָטָל סְוִירָע; אַין יָעַנְעַמְקָוָות אַיז גַעַוּעַן אֲ קְלָה, מִיהָאָט עַמְעָצָן גַעַשְׁאָלָטָן עָר זָאָל "גַעַשְׁוֹאָלָן וּוּרְעָן וּוּסְוִירָעָר בָּאָרגָה").

געַנְטָפָעָרֶת האָט מעינקע שווֵין נִיט אוּיף די שְׁפָאָלָטָן פָוּן דָעַר פְּרִיְהִיט, עָר האָט גַעַשְׁרִיבָן אֲ נִי בָּוָךְ פָאָזְוִיעָ: סְהָאָט דָאָס וּוֹאָרט מִינָן באָבע מאַינָע (1939). אַין בָּוָךְ גַעַנְטָפָעָרֶת די נְיוֹ-יְאָרָקָעָר לְינְקָע שְׁרִיבָעָר נִיט קִין אַנְדָעָרָע, נָאָר בְּכָבְודָה וּבְעַצְמָה: די באָבע מאַינָע. אָוָן פָוּנְקָט וּוּי בְּרַעְנְעַנְדִיק שְׁטָעָטָל דָעַרְגִּירִיכְט אַין פָאָזְעִיךְ דִי סְטְרוֹקָטוֹר פָוּן אֲ דָאָמָאן, בָאָוִוִיזָט די באָבע מאַינָע פָאָלְעָמִיק דָוְרָךְ פָאָזְוִיעָ. דָאָס גַאנְצָע בָּוָךְ שְׁרִינִיט אוּיס אֲז דָעַר דִיכְטָעָר אַיז פָאָרְלִיבָט אַין אַמְּאָלִיקָן יְדִישָן שְׁטִיגָעָר-לְעָבָן, עָר אַיז פָאָרְלִיבָט אַין מִיכָּאָלִישָׁעָק אָוָן סְוִוְנִיצְיָאן, עָר אַיז פָאָרְלִיבָט אַין דָעַר באָבע מאַינָע, אַיז סְגַעְפָּעָלָט נִיט די לְינְקָע אַיז: פָאָרְפָּאָלָן. אַט גַעַזְגַעַט זִיךְ, נִיט וּוִיטָט פָוּן סְוֻפָה בָּוָךְ, די באָבע מאַינָע מִיט מעינקען:

אֲ גּוֹטָן טָאג, מִינָן נָאָעָנְטָעָר אַיְנִיקָל — מִינָן וּוִיטָט פְּרִיְיד:

אַין דִּין צִימָרָל,

זַע אַיךְ פָוּן מִינָעָל עַלְטָעָר-עַלְטָעָר-זִיְדָעָס דָאָס דְחַקּוֹת-לְעָבָן.

זַע אַיךְ דָעַם עַלְקָטְרִישָן גָאָט פָוּן נְיוֹ-יְאָרָק פְּאָרְשָׁעָמֶת,

מִיט דָעַם זַעְלִיקָן נִיט-גּוֹטָן, אָרוֹם אֲ טְרוּיְעָרְלִיכְטָל שְׁוּוָבָן, —

זַע אַיךְ מִינָן שְׁטָאָרָקָן שְׁטָאָם צַאָנְקָעָן, אַין דָעַם זַעְלִיקָן שְׁמָעָר

וּוֹאָס פִּירָט אוּיף דָעַר סְטָעָלִיעָ אָום — רְוִיכִיקָע שְׁלָאָנְגָעָן;

בֵּי דִינְיָעָ חַוְרָבָה-זּוּוֹנָט, הָאָב אַיךְ דְעַרְקָעָנָט,

פָוּן דָעַם וּוִינָט — די זַעְלִיקָע נְוִיט-גַעַזְגַעַן.

אֲ גּוֹטָן טָאג, מִינָן נָאָעָנְטָעָר אַיְנִיקָל — מִינָן וּוִיטָט פְּרִיְיד:

נָאָךְ מִיר אָוָן מִינָן שְׁטָאָלָצָן יְיחָוָס בִּיסְטוֹ אֲ נָאָמָעָן —

אֲ יְיחָוָס פָוּן מִילְנָעָר, וּוְאָלְדָהָעָקָעָר אָוָן וּוְלִיעָ-פְּלִיטָן,

אֲ יְיחָוָס פָוּן זִיְדָעָס — גִּיבָּוּרִים,

וּוֹאָס הָאָבָן אוּיף פְּעָרָד, וּוּי אוּיף בְּלִצְן צַו די באָשְׁעָרָטָע גַעְרִיטָן —

אֲ יְיחָוָס, בִּים יְזָכוֹר — מִיט שְׁמַשׁוֹנָעָן צַו דְעַרְמָאָנָעָן.

אַט אַיז אֲ בִּישְׁפֵיל פָוּן אֲ פָאָלְעָמִישׁ לִיד אַין בָּוָךְ, אֲ לִיד וּוֹאָס קְרִימָט נָאָךְ די נָאָכְרִימָעָר :

וואָס אַזְזֵל "הָעִי מִיאָרָאָו מִיאָמִיאָרָאָו
 מִיאָמִיאָ מִיאָמִיאָ מִיאָרָאָו מַעֲינְקָעָ קָאָצָ
 דּוֹ מִיטּ טּוֹכְלָעָן וּוֹאֶרְשְׁטָאָטּ פּוֹן קְבָּרִימְדִּיקָן מָאָרּ
 בִּיםּ מִיטּ שִׁימְלָ אַוְיסְגַּעְבָּעָטָן מוֹזְנָלָאָךְ
 אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ
 דּעָרּ רּוֹיטָעָרּ רּוֹיטָעָרּ רּוֹיטָעָרּ זִינְגָּעָרּ
 פּוֹן אַרְוִיטָן גְּרָאָזּ פּוֹן אַרְוִיטָן הָאָזּ אַרְוִיטָן נָאָזּ
 דּוֹ דּוֹ אַדְעָנְעָמָרְקָעָרּ שְׁפִּיןּ
 אַוְועָרְעָמָלּ וּוֹאָסּ אַיזּ אַרְאָפּ פּוֹן זִינְגָּעָרּ
 אַוְונְרוּגְּעָרָלּ זִיךְ אַגְּלָעָמְדִּיקְ-וּוִיןּ
 וּוֹעָן אַיךְ אַוְן גַּיּ אַוְן גַּיּ
 פְּאָרּ דּעָרּ פְּאָן אַושְׁ פּוֹן דִּיכְטָעָטְרָאָן אַרְאָפּ
 אַוְן וּוֹעָרּ אַוְן וּוֹעָרּ אַוְן וּוֹעָרּ
 פּוֹן הַעֲלִידְשִׁקְיִיטּ אַוְן רְצִיחָה בְּלִיּ
 וּוֹעָן כְּהָעָרּ אַוְן הָעָרּ
 דָּאָסּ בְּרָאָגְעָן זִיךְ דָּאָסּ שְׁפָאָלְטָן זִיךְ פּוֹן יְעַנְעָםּ קָאָפּ
 אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ בִּיןְ אַיךְ
 דּעָרּ רּוֹיטָעָרּ רּוֹיטָעָרּ רּוֹיטָעָרּ זִינְגָּעָרּ
 פּוֹן אַרְוִיטָן גְּרָאָזּ פּוֹן אַרְוִיטָן הָאָזּ אַרְוִיטָן נָאָזּ
 מִיאָמִיאָמִיאָמִיאָמִיאָרָאָו
 מִיאָמִיאָרָאָו מִיאָמִיאָרָאָו

די באָבע מאַינְגּוּ אַיזּ דּערְשִׁינְגּוּן מִיטּ אַהֲרָמָה פּוֹן וּוֹילְאָםּ אַיְבָּרָאָםּ, "מעַנְקָעָ
 קָאָצָן קָאָמְפּ פְּאָרּ זִין דִּיכְטָעָטְרָאָרּ פְּאָזְיִצְיּוּן", אַהֲרָמָה וּוֹאָסּ אַיזּ אַוְיךְ אַטְשִׁיקָּוּעָרּ
 דָּאָקְומָעָנְטּ. דָּאָרטּ שְׁרִיבְּטָן זִיךְ:

[...] ער [מעַנְקָעָ קָאָצָן] האָלָט — אַוְן נִיטּ אַן רְעַכְתּ — אַזּ די וּוֹאָסּ
 האָבָּן אַקְצָעְפְּטִירָטּ די גְּרוֹיסָעּ שְׂטָאָטּ, די גְּרוֹיסָעּ וּוּעָלָטּ אַמְּעָרִיקָעּ אַיּ
 אָוְנְדוּזָעָרּ רֻעְוּאָלָזִיכְאָנְעָרָעּ דִּיכְטָוָנָגּ, אַזּ די וּוֹאָסּ וּוֹידְמָעָן זִיעָרּ פְּאָזְעִיעָרּ דָּעָםּ
 אַרְעָמָעָן פְּאָלָקּ אַוְן שְׁטִיעָנְעָן אוּוּפְּיָן באָדָן פּוֹן גְּרוֹיסָן אַמְּתָה פּוֹן קְלָאָסְנָקָאָמְפּ,
 קָאָנְעָן נִיטּ זִין קִיּוּן רֻעְוּאָלָזִיכְאָנְעָרָעּ דִּיכְטָעָרּ אֹוֵיבּ די "בָּאָבעּ טָאָלְצָעּ"
 אַיזּ בִּיּ זִי אַן אַבְּיַעַטּ פְּאָרּ חֹזֶקּ אַוְן לְצָנוֹתָהּ. ער גַּיִיטּ נָאָךְ וּוֹיְטָעָרּ:
 לוּיטּ אִיםּ, קָאָן דּעָרּ וּוֹאָסּ בְּאַשְׁמִירָתּ זִין באָבָּעָן אַדְעָרּ זִידָן מִיטּ סְמָלָעּ
 אַוְן בְּאַשְׁטָעָקָטּ זִי מִיטּ פְּעַדְעָרָן, דּעָרּ וּוֹאָסּ זַעַט אַיזּ זִי נָאָרּ בִּיּוּזּ אַוְן
 בִּיּוּזּ, חֹזֶקּ אַוְן חֹזֶקּ, קָאָן נִיטּ האָבָּן קִיּוּן וּוֹאֶרֶעֶם הָאָרֶץ פְּאָרָן הַיִּנְטָ אַוְן האָטּ
 פְּאָרְשְׁפִּילְטּ נָאָךְ בִּיםּ לְעָבָן זִין צּוּקוֹנֶטּ. אַן אַוְאֶרֶעֶם, מַעֲנְטָשְׁלָעָן הָאָרֶץ,
 אַיזּ נִישְׁטָאָ קִיּוּן פְּאָזְעִיעָרּ; אַן אַוְאֶרֶעֶם, מַעֲנְטָשְׁלָעָן הָאָרֶץ, קָאָן מַעְןָ נִיטּ
 זִין קִיּוּן קֻמְפָּעָרּ אַוְן בְּמִילָאּ, קְוֹמָטּ מַעַנְקָעָ קָאָצָן צּוּם אַוְיסְפִּירּ, קָאָן מַעְןָ
 נִיטּ זִין קִיּוּן פְּאָעָטּ. [...]

עד איז אָרוּסְגָּעַטְרָאַטְן אִין שׁוֹץ פֿוֹן דָּעֵר עַכְתְּקִיֶּט פֿוֹן אָונְדוֹזָעַר לִיטְעָרָאַטְוָר. דָּאָס אִיז נִיט נָאָר זִין רַעֲכָט, דָּאָס אִיז זִין פֶּלִיכְט, אוּבָךְ עָר אִיז אַיבָּעַרְצִיגְט, אִז דִּי עַקְנָז זִיןעַן פֶּאָלְשָׁע, אָז דָּעֵר בָּאַרְאָבָּאָן [...] אִיז אַנְגָּעָצָוְיגָּן מִיט פֶּאָרְרָאַסְטָן בְּלָעַן. [...]

אָונְדוֹזָעַר "גְּרוּיסָע טְרָאַכְטָעָר" וּוֹאָלְטָן גַּעֲמָגֶט זִיךְ אַפְּרָעָג טָאָן: צִי אִיז דָּעַן מַעְגָּלָעַךְ פֶּאָר אָן עַכְתָּן דִּיכְטָעָר, וּוּמְעָנָס טָאַלְאָנָט אוּרִיךְ זַיִי הַאָבָּן נִיט גַּעֲוָאָגָט אָפְּצָוֹפְּרָעָגָן, וּוֹעֵן עָר זִינְגָּט וּוּגָּעָנָט דָּעֵם וּוֹאָס אִיז אִים אַיְגָּן אָונָן נָאָעָנָט, בְּלָוֶת פֿוֹן זִין בְּלוֹט אָונָן בֵּין פֿוֹן זִין בֵּין. — צִי אִיז דָּעַן מַעְגָּלָעַךְ צָו זִינְגָּעָן מִיט דִּי זַעֲלְבִּיקָּע טָעָנָעָר, מָאָלָן מִיט דִּי זַעֲלְבִּיקָּע פֶּאָרְבָּן וּוּי בִּים צַוְּגָּעָטְרָאַכְטָן גְּרוּוּילָן קַעְצִישָׁע אָונָן הַינְּטָעָה הַינְּטָעָהוּפָן? נִין, ס'אִיז נִיט מַעְגָּלָעַךְ! אָונָן וּוֹאָלְטָן אָונְדוֹזָעַר "גְּרוּיסָע טְרָאַכְטָעָר" גַּעֲוָוָן בְּכָוחְ צָו זָעָן, וּוֹאָלְטָן זַיִי אַפְּשָׁר נִיט פֶּאָרְפִּירָט קִין פְּרִינְצִיפְּנָלָאָזָן אָונָן צִינִּישָׁן אַנְפָאָל אוּרִיךְ מַעְינְקָע קָאָז, וּוּלְכָעָר הָאָט גַּעֲדָרָפָט בָּאָגְרִיסָט וּוּרָעָן פֶּאָר גַּעַבָּן אָונְדוֹזָעַר לִיטְעָרָאַטְוָר אָזָא וּוּרָק וּוּי בְּרַעַנְעַנְדִּיק שְׁטָעָטָל.

פֶּאָר דָּעֵר הַקְּדָמָה הָאָט אַיְבָּרָאָמָס גַּעֲצָאָלָט טִיעָר: נָאָךְ נִינְצָן יָאָר אַרְבָּעָט הָאָט מַעַן אִים, נָאָךְ אַלְגִּינָס טָוִיט, אַפְּגָּעָזָאָגָט פֿוֹן זִין שְׁטָעָלָע אִין דָּעֵר פֶּרְיִהִיט. מַעַר הָאָט עָר שְׁוִין קִין אַרְבָּעָט נִיט גַּעַהָאָט.

אָונָן וּוּי אַזְוִי הָאָט מַעְינְקָע גַּעֲקוֹקָט אוּפָּן עַנְיָן מִיט צַעְנְדְּלִיקָעָר יָאָרָן שְׁפָעַטָּעָר? אָט וּוֹאָס עָר הָאָט מִיר גַּעַשְׁרִיבָן דָּעֵם 25 סְטָן יָאָנוֹאָר 1983:

[...] פֿוֹן מִין בּוֹךְ ס'הָאָט דָּאָס וּוֹאָרט מִין בָּאָבָּעָמָאַיָּע, דָּעַרְשִׁינְעָן אִין 1939, נָאָךְ דָּעֵם וּוּי אָבָּאַנְדָּע קָאָמוֹנִיסְטִישָׁע פָּאָעָטָן זִיןעַן אִין דָּעֵר פֶּרְיִהִיט בָּאַפְּאָלָן מִינְעָן צֻוּיִי בִּיכְעָר: בְּרַעַנְעַנְדִּיק שְׁטָעָטָל מִיט רִיטְשְׁנְדִּיקָע אַרְטִיקְלָעָן. דִּי מַעַרְשָׁטָע בָּאַפְּאָלָעָר זִיןעַן שְׁוִין אִין קָאָמוֹנִיסְטִישָׁן הַיִּמְלָ. אָ שָׁאָד וּוֹאָס כִּיהָאָב אַוּוּקָגְעָבָן דִּי צִיְּטָא אַוִּיפָּעָרָן דִּי בָּאַפְּאָלָעָר מִיט אָט דָּעֵם בּוֹךְ ס'הָאָט מִיךְ אַוּוּקָגְעָרִיסָן פֿוֹן מִין אַרְבָּעָט, כִּיהָאָב גַּעַרְעָנָט אַנְצּוּשְׁרִיבָּן: בְּרַעַנְעַנְדִּיק שְׁטָעָטָל: בּוֹךְ דָּרְיָא אָונָן פִּיר. אָ טִילָּן בּוֹךְ דָּרְיָא: בְּרַעַנְעַנְדִּיק שְׁטָעָטָל אִין אַמְּרִיקָע, אִיךְ רֹוֵף עַס מִיכְאָלִישָׁעָק אִין אַמְּרִיקָע גַּעַפִּינָט זִיךְ אִין מִין בּוֹךְ צָו דָּעַרְצִילָן אִין פֶּרְיִידָן (דָּעַרְשִׁינְעָן אִין 1941).

מַעְינְקָע קָאָז הָאָט אִין דִּי פֶּעַרְצִיקָעָר יָאָרָן אָרוּסְגָּעַגָּעָבָן צֻוּיִי נִיעָע בִּיכְעָר, צָו דָּעַרְצִילָן אִין פֶּרְיִידָן (ניּוֹ-יִּאָרָק 1941) אָונָן דָּעֵר פְּשָׁוֹטָעָר חַלּוּם (1947). אִין עַרְשָׁטָן בּוֹךְ אִיז נָאָטְרָלָעָךְ שְׁטָאָרָק דִּי מַלחְמָה-טַעַמָּאַטָּיק, אִין צֻוּוִיָּטָן — דָּעֵר חַוְּרָבָן. צָו דָּעֵר זַעֲלְבִּיקָּעָר צִיְּטָא בָּאוּזִין זַיִק נִיעָע עַכְתְּ-מַעְינְקִישָׁע מָאָטִיוֹן וּוּי צַוְּגָּאָבָן צָו דָּעֵר פָּעַרְזָעַנְלָעָכָע שְׁטִימָנוֹגָסְפּוֹלָעָ לִיבָּע-אָוֹן-טוּיִט-לִידָּעָר, אִין צַוְּגָּאָבָן צָו דָּעֵר אַיְבִּיקָעָר מִיכְאָלִישָׁעָק-טַעַמָּאַטָּיק. וּוּי הוּי פְּטָמָאַטָּיוֹן זַעַט מַעַן: יִדִּישׁ; נִיוֹ-יִּאָרָק; וּוּגָּעָטָאָרִים.

אין די פערציקער יאָרֶן האָט מעינקע וווײַטער געפֿירט דעם קאָםַפּ פֵּאַר טראָדייצִיאָנְגָּלְעָד יידישקייט אין דער יידישער ליטעראָטור, דעם קאָמַפּ דערפֿאָר אֶז די ליטעראָטור זָאַל נִיט געפֿירט ווועָרֶן בֵּי דער נָאָז פָּן דער פָּאָלִיטִיק. בשותפות מיט יעֱקָב סְטָאָדָּלְסְקִי אָוֹן ווַילִּיאָם אַיְבָּרָאָמָּס עָרֶן אַיְן 1944 אַרוֹיסְגַּעֲגַּבְּן דעם זְשָׁוָרְנוּאָל מִיר. הָגֵם עָרֶן האָט נָאָר עַקְסִיסְטִירֶט אֵיךְ האָט עָרֶן אַרְיִינְגְּעַטְּרָאָגָּן זָאָכָּן ווָאָס די "פְּרָאָגְרָעָסְיוּוּעָ" סְבִּיבָה אַיְזָה נִיט גַּעוּוֹן צּוּגְעֻוּוֹינְט דַּעֲרָצָו. אַיְן עַרְשְׁתָּן נּוּמָּעָר, אַיְזָה דָּאָ מעינקעס לִיד "חָנוֹכָה", אַיְן צּוּוִיטִין — זִין אַיבְּרָעָצְוָנָג אַוְךְ יִדְּשָׁ פָּוּן רְשִׁיָּס פִּירְוּשׁ אַוְךְ שִׁירְהָשִׁירִים, פרָקָא.

10

אַז סְ'אַיְזָה אַנְהָיִיב פּוֹפְּצִיקָּעָר יָאָרֶן קְלָאָר גַּעֲוָאָרֶן אָז סְטָאָלִינְסְמְעַרְדָּעָר האָבָּן די סָאָרוּעָטִישׁע יִדְּשָׁ שְׂרִיבָּעָרָס אַוְיכְּגַּעַשָּׁאָסָן, אַיְזָה מעינקע גַּעֲגַּנְגָּעָן צּוּם רַעֲדָקְטָאָר פָּוּן דַּעְרָ פְּרִיְּהִיָּיט, דַּעְמָאָלֶט פְּסָח נָאָוָאָק, אָוֹן גַּעֲלָלָפְּט אַיְן טִישׁ: טָא ווּ זִינְגָּעָן די שְׂרִיבָּעָרָס אַוְיב סְ'אַיְזָה אֵלִיגָּן? עָרֶן אַיְזָה גַּאנְצָן אַוְועָק פָּוּן די לִינְקָע, האָט אַפְּגַּעַה אַקְטָט אַלְעָל פְּאָרְבִּינְדוֹנְגָּעָן, אַפְּיָלוּ מִיט די נְאַעַנְטָסְטָעָ פְּרִינְדָּ: זִיךְ פְּשׁוֹת נִיט גַּעֲקָעָנְטָחָרְבָּן מִיט מְעַנְתְּשָׁן ווָאָס שְׁטִיצָן נָאָךְ אַונְטָעָר סְטָאָלִינְעָן.

איַךְ בֵּין גַּעֲבָּרֶן גַּעֲוָאָרֶן אַיְן נְיוּ-יִאָרָק אַיְן 1956, די שְׁוֹלִיאָרֶן האָבָּן איַךְ זִיךְ גַּעֲלָרָנְט אַיְן פְּרוּמוּעָ טַאָגְשָׁוָלָן אָוֹן יִשְׁיָּוָה אַיְן נְיוּ-יִאָרָק, הָגֵם מִיר זִינְגָּעָן נִיט גַּעֲוָעָן פָּרוּם, נָאָר ווָאָדָעָן: טְרָאָדִיזִיאָנְגָּלְעָד יִדְּן. ווֹעֵן איַךְ האָבָּן גַּעֲהָעָרט די אַלְעָל רַאֲמָאָנְטִישׁע מְעַשְׁיוֹת ווּעְגָּן דִּי אַמְּאָלִיקָעָר שְׂרִיבָּעָרָס אַוְיךְ דַּעְרָ נְיוּ-יִאָרָקְעָר אִיסְטִ-סִידָר, אָוֹן איַךְ האָבָּן זִיךְ יִנְגְּלוּיִיךְ דַּעְרוֹוֹסְט אָז סְלַעַבְּטָנָאָךְ "פְּרִינְצָ" (דַּעְמָאָלֶט שְׁוֹן: בָּעָרְגְּרִין), האָבָּן איַךְ בִּים טָאָטָן גַּעֲמָאָכָט אֵסְקָאָנְדָאָל: איַךְ ווַיְלִ אִים זָעָן! איַךְ מוֹזָעָן! אַיְן מִין לְעַבְּנָן נִיט גַּעֲזָעָן קִיְּין "לִינְקָן שְׂרִיבָּעָר" פָּוּן יָעָנָעָיָרֶן. וּוי זָעַט עַס אַוְיסָ? סְוּפְ-פָּלְ-סְוּפְ, אֵחָודָשׁ פָּאָר דַּעְם ווִי סְ'אַיְזָה מִיר גַּעֲוָאָרֶן פְּעַרְצָן יָאָר אַיְזָה מִין בָּאָגָּעָר מִקְוִים גַּעֲוָאָרֶן: מִיר האָבָּן פְּרִינְצָן, מעינקעס אַמְּאָלִיקָן חָבָּר, בָּאָגָּעָנְטָא אַיְן אַיְן נְיוּ-יִאָרָקְעָר קָאָפְּעַטְעָרִיעָ. פְּרִינְצָן אָוֹן איַךְ, אֵס בָּרוּקְלִינְעָר יִנְגָּל — מעינקעס זָוָן ווָאָס פְּרִינְצָן האָט קִיְּין מָאָל נִיט גַּעֲזָעָן — האָבָּן אַנְטָפְּלָעָקָט אָז מִיר קַעְנָעָן בִּידְעָ (אוֹן האָבָּן בִּידְעָ לִיבָּ) רַיְדָן אַשְׁפְּנָזִישׁ העֲבָרִישׁ, האָבָּן מִיר גַּעֲרָעָט אָוֹן זִיךְ גַּעֲלָאָזֶט שַׁעַהָעַן-לְאָנֶגֶג ווּוְילְגִּין, קִיְּין ווָאָרָט נִיט ווּעְגָּן קָאָמְנוֹזִים, ווּעְגָּן אַמְּאָלִיקָעָר מְחַלְוְקָתָן. אָז סְזִינְגָּעָן אַיְן קָאָפְּעַטְעָרִיעָ אַרְיִין שִׁינְיָעָן מִיְּדָלָעָק האָט פְּרִינְצָן מִיר אַנְגְּזָוָגָט: (פָּאָנְעָטִישׁ גַּעַשְׁרִיבָּן): "בָּאָכְרוֹיסָיָאָפְּיָיס נִיכְנָאָסָוִיס לְאַמִּיסָּאָדָא הַאֲזָוִיס, אָוּלִיָּ טִישָׁאָלָנָא אַיְזָוּסָאָפָּא דְּוִוּוֹרִים אָנְאָכָנוּ ווּעְנָאָסְכָּל סִיכָּא אַיְטָאָן" (דָּאָס אַיְזָה טִינְטָשׁ: "שִׁינְיָעָן מִיְּדָלָעָק קָוּמָעָן אַיְן רַעַסְטָאָרָאָן אַרְיִין, אַפְּשָׁר ווּעָלָן זַיִּי אֵפְּרָעָג טָאָן ווָאָסְעָרָע שְׁפָרָאָךְ רַיְדָן מִיר אָוֹן דְּעַרְוִיְּלָעָ ווּעְטָמָעָן פָּאָרְפִּירְן אֵשְׁוּעָס"). מַעַר האָבָּן איַךְ פְּרִינְצָן נִיט גַּעֲזָעָן, נָאָר אֵגָּאנְץ לְעַבְּנָן הַאָלֶט איַךְ טִינְטָשׁ זִיךְ מְתָנָה: אֵס קְלִיְּין תְּנָכָל אַונְטָעָרְגָּעָשְׁרִיבָּן "להַיְרָשָׁע-דָּוד בֵּן מעינקע ווּרְבָּקה, בִּידְיוֹת, בָּעָרְגְּרִין, אַפְּרִיל 1970". מִיר אַיְזָה דָּאָס תְּנָכָל אֵס מִין אַנְדָּעָנָק פָּוּן מעינקעס אִיסְטִ-סִידָרָע יָאָרֶן, פָּוּן די אַלְעָל פְּרִינְדָּשְׁאָפְּטָן ווָאָס זִינְגָּעָן אַיבְּרָעָצְרִיסָן גַּעֲוָאָרֶן בִּים צְעַשְׁיָדָן זִיךְ מִיט די לִינְקָעָן.

נאָכן אַיבערריִיסן מיט דער סְבִּיבָה האָט ער אַרוֹיסגעגעבען זײַן אַכְּטָן בָּוך לַידַעַר,
איַנְמִיטָן טָאג (1954). דָּאָרטָן גַּעֲפִינֶט מַעַן לַידַעַר צו אַסְקָּ פָּוֹן מעַינְקָעָס אַידַעַן וּוּעַגַּן:
לַעֲבָנָס-שְׁטִיְיגָעָר, וּוי לְמַשֵּׁל אֵין לִיד "פְּרִינְד בַּיִּם טִישׁ"; אַט אַיז אַפְּרָאָגָעָנֶט:

די אָומָרוּ נָאָך וּוַיְיַטָּע לַעֲנַדְעָר האָט מִיךְ קִין מְאָל נִיט גַּעַצְוִיגַּן.
די בעַנְקַשְׂאָפֶט נָאָך וּוְאָנדַעַר האָט מִינִיס אַרגָּע קִין מְאָל נִיט פְּאָרְצָעָרט.
מִיט פְּרִינְד אַרוֹס טִישׁ בֵּין אַיךְ דַּי וּוּלְט, הָאָרֶץ צו הָאָרֶץ דּוּרְכַּגְּעַפְּלוּוֹגָן,
אַיז מִיר וּוְאָנדַעַר דָּוָרָךְ שְׁמוּעָס, אַעֲבָן לְאָנְגָּג עַוּזָּעָן בָּאַשְׁעָרָת.

דָּעָר וּוְאָנדַעַר אַרוֹס טִישׁ אַיז דַּי עַלְטַסְטָעָ רִיעָז אַרוֹס דָּעָר וּוּלְטָ.
דָּעָר פְּרִינְד אַרוֹס טִישׁ אַיז שְׁעַנְעָר פָּוֹן יַעֲדָר שִׁינְקִיִּיט, דָּוָרָךְ אַלְעָ רִיעָזָ.
וּוְאָסָעָר זְנוּאַוִּילְגָּאָגָןָגָן קָעָן, וּוי אַפְּרִינְד בַּיִּם טִישׁ, דַּי וּוּלְטָ צַעַהָעָלָן,
וּוְאָסָעָר קָונָץ פָּוֹן עַרְאָפְּלָאן, קָעָן דַּי וּוְנַדְעָר פָּוֹן אַוְאָרָט וּוְיִזְּן?

וּוְאָסָעָר שִׁיפְּ שְׁוִימִיט גְּרִינְגָּ, וּוי דָּעָר שְׁמוּעָס בַּיִּים טַעַפְּלָעָ קָאוּעָ — הָעָרָ:
אַט אַיז אַוְאָרָט — נַחַס בְּלָאָט, אַט אַשְׁפְּרִיזְיָז: אַוְינְט — דַּי עַרְשְׁטָעָ בָּאָן.
אַט אַיז אַוְאָרָט — אַפְּעַלְדוֹן, אַגְּבוֹר וּוְאָס צִיטָדָע צו דַּי שְׁטָעָרָן.
אַט אַיז אַוְאָרָט — אַהֲנָט וּוְאָס נַעַמְתָּ גָּאָר דָּאָס בִּיְזָ אַוּוֹקָ פָּוֹן דָּאָנָעָן:
בְּלִיבְט אַל דָּאָס גּוֹטָס מִיט גָּאָר דָּעָם בְּלַעַנְדָּ פָּוֹן פְּרִידִיד, מֵאוֹן שְׁפָעָ פְּאָרְגָּאָפֶט,
וּוְעָרְטָ יְוָנָגָדְיָעָד, נַיְיָ דָּעָר מַעְנָטָשָׁ: אַדְמָס עַרְשְׁטָעָר בְּלִיק אָוִיף וּוּלְטְבָאַשָּׁאָף.

שְׁרִיבִּין פָּאָזְעִיזָּ אַין גָּאָנְצָן אַן אַסְבִּיבָה אַיז אַבְּעָר אַשְׁוּרָעָ הַלְּכָה. אַוּוֹקָ פָּוֹן
די לַיְנָקָע "אָרְדָּן" — שְׁוּלָּן וּוּ ער אַיז גַּעַוּעָן אַל עַרְבָּרָ פָּוֹן אַנְהִיבָּ דָּרְיִיסְקָעָר יָאָרָן,
הָאָט מַעַן אִים פְּרֻעְכְּטִיק אוֹיְגָעְנוּמָעָן אַין דַּי "שְׁלוּם-עַלְיכָם" — אָוֹן "אָרְבָּעְטָרְ-רִינְגָּ"
שְׁוּלָּן, מעַינְקָע קָאָצָהָט גַּעַהָט אַט שְׁמָ אָז בֵּין אִים לַעֲרָנָעָן זִיךְ אָוִיס אַמְּעָרִיקָאָנָעָר
גַּעַבְּאָרָעָנָעָ קִינְדָּעָר רִיְדִּין יִדְיָישָׁ. אַנְדָּעָרָש אַיז אַבְּעָר גַּעַוּעָן אַין דָּעָר לַיְטָעָרָאָטוֹר. מַעַן
הָאָט קִין "גַּעַוּעָזָעָנָעָם" נִיט גַּעַוּאָלָט דְּרוֹקָן, מְאַלְעָ וּוְאָס סִיאָז אַגְּעוּזָעָנָעָר" וּוְאָס
הָאָט אַרוֹיסְגָּעָבָן אַכְּטָ בִּיכְעָר יִדְיָישָׁ פָּאָזְעִיזָּ, אַגְּעוּזָעָנָעָר" וּוְאָס הָאָט גַּעַקְעַמְפָט
קָעָגָן לַיְטָעָרָאָרִישָׁן קָאָמְנוֹנִים פָּוֹן זִינְעָ סָאָמָעָ עַרְשְׁטָעָ לַיְדַעָר אָן, אַזְשָׁ בֵּין דַּי גַּרְוִיסָע
קָאָמְפָן אַרוֹס בְּרַעְנָעָנָדִיק שְׁטַעַטָּל אָוֹן סִיהָאָט דָּאָס וּוְאָרָט מִינִין בָּאָכָעָ מָאִינָעָ, דָּעָם זְשָׁוְרָנָאָל
מִיר; אַגְּעוּזָעָנָעָר" וּוְאָס הָאָט אַיְדִּי אַיְבִּיקָעָ יִדְיָשִׁקְיָיט, אַיְדָאָס פְּאָרְבָּעָנָקָטָעָ שְׁטַעַטָּל,
אַיְ אַוְנוּוֹרָסָאַלְעָ פָּאָזְעִיזָּ-מָאָטִיוֹן אַיְן זִין לִיד אָוֹן דָּרְפָּאָר גַּעַקְעַמְפָטָ.
די עַלְנָטָהָט דָּעָם פְּרִילְעָכָן, לעַבְּנָסְלוּסְטִיקָן, אַלְעָ מְאָל דַּעְרָהוּבְּעָנָעָם מַעַינְקָעָן
גַּעַפְּרִיט צו מְרָה-שְׁחוֹרָה. דָּאָס הָאָט דַּעְרָשְׁפִּירִיט יִצְחָק בָּאַשְׁעוֹוֹיס וּוְאָס הָאָט אַיְן זִין
קְרִיטִיק אַיבָּעָר אַיְנְמִיטָן טָאג זִיךְ אַפְּגַּעַשְׁטָעַלְט אַוְיָפָן לִיד "אַתְּ פְּלִילָה" וּוְאָס הַיְבָט זִיךְ אַן
מִיט דָּעָר שָׁוְרָה: "אוֹי, אַיךְ וּוְילְ אַזְוִי אַונְטָעָרְגִּין".

הָאָט זִיךְ אַגְּעָזָעָן פְּאָרְשְׁטִיָּין אַט דַּי שְׁטִימָוָג וּוּעָן מַעַן נַעַמְתָּ אַיְן אַכְּטָ אַז מַעַינְקָעָ קָאָצָ
הָאָט זִיךְ אַגְּעָזָעָן מִיט אַלְעָ זַעַט זִיךְ אַן צּוּוִישָׁן דַּי קָאָמְנוֹנִיסְטָן אָוֹן
דוּרְכַּגְּעַמְאָכָט דָּעָם שְׁוּוֹרָעָן פְּרָאָצָעָס פָּוֹן אַפְּרִיסְיָין זִיךְ פָּוֹן אַסְבִּיבָה, קָאָלָעָגָן,

אָפֶשֶׁר אויך אַ פְּאָסְטִין. גּוֹאָד אֵיז דָּאָס גָּאנֶצְעַ בּוֹךְ זַיְעַד אָפְטִימִיסְטִישׁ,
אָבָּעָד אַט דָּאָס לִיד גִּיט אַיבָּעָר אָן אַמְתָּע שְׂטִימָונָג, אַ גַּעֲפִיל אָוֹן אַ
נִיְּגָוָג וּוֹאָס אֵיז אָפֶשֶׁר אַזְוִי אַלְט וּוֹיְ דָּאָס לַעֲבָן אַלְיִין: צַו אַנְטָלוֹפָן אָוֹן
נִשְׁטַׁ צַו דַּאֲרָפָן מַעַר אַנְקָוָן דַּי פְּאַלְשְׁקִיט, דַּי בְּרוֹטָאַלִּיטָּט. [...]

(יצחק ווארשאוסקי [יצחק באשעוויס], פֿאַרוּעוּרטָס, 9טן דעכ' 1956)

12

1950 האָט מעינְקָע חַתּוֹנָה גַּעַהָאָט מִיט אַ בְּרוֹקְלִינְעָר מַאֲלָעָרִין, רַבְּקָה פְּעַלְמָאָן,
מִין מָאָמָע. עָר אֵיז מִיט אַיר אַוּוֹק צָוּם בְּרוֹדְעָר יַעֲסָקָע אַיִן אַרְצִי-יְשָׂרָאֵל, אַיִן צַפְתָּ, וּוֹ זַיִּ
הַאֲבָן דַּרְיִי יָאָר גַּעַלְעָבֶט, פָּוֹן 1954 בֵּין 1959 אָוֹן פָּוֹן 1960 בֵּין.
נָאָךְ פְּרִיעָר
אַסְךְ הָאָט עָר שְׂטוּדִירְט אַוִּיף רַבְּנִישָׁע קַוְּרָסָן אַיִן יִדְיָишָׁן טַעַאלָאָגִישָׁן סֻעַּמְינָאָר אַיִן
נוֹיְיָאָרָק אָוֹן אַיִן צַפְתָּ הָאָט עָר זַיִּק וּוֹיְדָעָר פְּאַרְטִיפָּט אַיִן דַּעַר קַבְּלָה צַו וּוּלְכָעָר עָר
הָאָט אַ תָּאוֹהָה גַּעַהָאָט פָּוֹן זַיְנְט דַּי מִיכָּאַלִּישָׁקָעָר יִנְגְּלָעָךְ הַאֲבָן זַיִּק מִיט חַיִּים דַּעַם
שְׁמִידָס שְׁלִיסָל בֵּין נָאָכָט אַרְיִינְגְּגַנְּבָעָט צַו דַּי קַבְּלָה-סְפָרִים. דַּאֲרָטָן הָאָט עָר אַנְגָּגָעָרִיבָן
זַיִּין נַיְנְטָן בּוֹךְ לִידָעָר, צַפְתָּ (וּוֹאָס אֵיז עַרְשָׁת דַּעֲרָשִׁינְעָן מִיט אַסְךְ יַאֲרָן שְׁפָעָטָעָר,
אַיִן 1979). צַו דַּי פְּרִיעָרְדִּיקָע צַוְּיִי פְּאַעֲזִיעַ-מָלוֹכוֹת, מִיכָּאַלִּישָׁק אָוֹן נְוִיְיָאָרָק, קּוֹמָט
צַו דַּי דְּרִיטָע: אַרְצִי-יְשָׂרָאֵל. אַט אַוִּיף אַ מּוֹסְטָעָר אֵיז דָּאָס לִיד "כַּי טָבָּ", אַ צַּפְתָּ,
כַּי טָבָּ":

איַךְ הַאֲבָן דַּי לִיכְטָעָר פָּוֹן בְּרָאָדוֹויִי, דַּי פְּרָאָכָט פָּוֹן "פְּינְקָט עַוּוּנָיו",
אוֹיֵף מִשְׁיחָס אַרְעָם אַיְזָעָלָעָ פָּוֹן צַפְתָּ אַוִּיסְגָּעָבִיטָן,
אוֹן אַוִּיבָּ שְׁעָנָעָר פָּוֹן אַלְעָ גַּעַטָּר אֵיז פְּינְקָט עַוּוּנָיו,
וּוֹאָלָט דַּעֲרָפָאָר מִשְׁיחָ אַוִּיף דַּעַם "עַמְפִּינְדָּר סְטִיטִיט" נַיְט גַּעֲרִיטָן.

מַעְשָׂהָלָעָךְ פָּוֹן נְוִיְיָאָרָק דַּעֲרָצִיְילָן שְׁטָאָלָן,
נָאָכְטִיקָע פְּיִיעָרָן פָּוֹן מַאֲזָלִיעָס אַוִּיסְגָּעָלָעָט.
דָּאָס הָאָרֶץ פָּוֹן בּוֹיְדָר שְׁלָאָגָט שְׁטָעָנְדִּיק אֵיז לִיכְטִיקָן שְׁטִין אָוֹן שְׁטָאָל,
נָאָר אַוִּיךְ אֵיז צַפְתָּ זַיְנְעָן הָעָנָט: פְּאַעַטָּן פָּוֹן זַעַג, הַוּבָּל, דְּלָאָט.
אוֹיֵיב מַעְשִׁיותָ פָּוֹן טְוִיזָּנָט אָוֹן אַיִן זָוָן אֵיז דַּי נָאָכָט אֵין נְוִיְיָאָרָק,
אֵיז גָּאָר דַּי שְׁיַיְן פָּוֹן חַוְּמָש אֵין זָוְנְפָאָרְגָּאָנָג פָּוֹן גַּלְיל,
זַיְנְעָן מִיר נָאָעָנָט דַּי וּוֹיְטָע, נָאָכְטִיקָע שְׁוִיבָן פָּוֹן נְוִיְיָאָרָק,
וּוֹיְ אִיגָּן סְזִיְנָעָן מִיר אַבְּרָהָמָס שְׁטָעָרָן אֵין גַּלְיל.

אוֹיֵיב בֵּין עַלְקָטְרִישָׁע לְעַגְעַנְדָּעָס אֵיז נְוִיְיָאָרָק דַּעַר אַיִן-סּוֹף,
זָאָגָט גָּאָט בֵּין לִיכְטָ פָּוֹן אַלְעָ סְפִּירָות: כַּי טָבָּ, אַ צַּפְתָּ, כַּי טָבָּ.

מִיְּנָעָ ערְשָׁטָע זְכוֹרָנוֹתָ פָּוֹן לַעֲבָן זַיְנְעָן טָאָקָעָ פָּוֹן צַפְתָּ. דָּאָס זַיְנְעָן גַּעֲוָעָן יַאֲרָן
וּוֹעָן דַּי מַעְרָכָה פָּוֹן יִדְיָиш אַיִן אַרְצִי-יְשָׂרָאֵל אֵיז גַּעֲוָעָן אַטְרוֹיְעָרִיקָע, אַ שְׁוּעָרָע. פְּרָנָסָה
הָאָט מעינְקָע דַּעַמְּאָלָט גַּעַהָאָט פָּוֹן זַיִּין אַ העֲבָרִיעָשָׁר לְעַרְעָר אַיִן אַ רְעַגְיְרָוָנָגָ-שָׁוָּלָן.
אַיִן אַיְנָעָם אַ טָּאָג, שְׁטָעָלָט אַוְנָדָז אַפְּ אֵין גָּאָס — מעינְקָעָן מִיט מִיר, זַיִּין יִנְגְּלָעָךְ

וואס איז נאך קיין גאנצע פֵּיר יאָר ניט געוווען — אַ פָּאלִיצְיָאנְט, זאגט אָז מען טאָר ניט דײַדֶּן יִידִיש מִיטָּן יִנְגָּל, אָז מען אַז אַ העברעישער לעערעד אין דער שול. ער "פָּאָרְכְּבָּעַט" אונדז קומען מיט אַים אין דער פָּאלִיצְיָי. דער הויפט פָּוֹן דער צְפָתָהער פָּאלִיצְיָי אַז געוווען מעינקעס אַ חַבָּר, הַאֲטָה ער זיך אַנטְשׁוֹלְדִּיקְט פָּאָר דער אוּפְּפִירְוָנְג פָּוֹן זִין מענטש, געעפָּנְט אַ פְּלָאַשׁ ווֹיִן. אַבער יַעֲנַע נַאֲכָת הַאֲטָה מעינקע קאָז זִין יִנְגָּלְעַל גַּעַזָּגְט: "הַיְּרָשָׁע-דָּוד, מֵיר פָּאָרְן קִין אַמְּעָרִיקָע". מעינקע אַז אַגְּנָז לְעַבְּן גַּעַבְּלִיבָּן אַ הַיְּסָעָר פָּאָטְרִיאָט פָּוֹן אָרְצֵי-שְׂרָאֵל, אַבער לְעַבְּן הַאֲטָה ער שׂוֹן גַּעַוָּאַלְט אַיִּז אַמְּעָרִיקָע.

צּוֹרִיק אַין נִיוּ-יִאָרָק אַין 1960 הַאֲטָה מעינקע ווֹידָעָר גַּעַפְּרוּוֹת בָּאַנְיִיעָן זִין קָאָרִיעָרָעָא אוּפְּ יִידִיש אַין דִּי נִיטְ-לִינְקָעָ נִיוּ-יִאָרְקָעָר יִידִישָׁע לִיטְעָרָאָרִישָׁע קָרִיבָּן. אַין פָּאָל הַאֲטָה זִיךְ אַוְיסְגָּעָלָאָזָט מִיט אַ סְעַנְסָאַצְיָע. אָז ער הַאֲטָה גַּעַשְׁקָט לְיִדָּעָר אַין דָּעָר נִיוּ-יִאָרְקָעָר צּוֹקוֹנֶפֶט, הַאֲטָה מען זִיךְ צּוֹרִיק גַּעַשְׁקָט. הַאֲטָה מעינקע אַפְּגָעָטָן אַ שְׁפִּיצְל, צּוֹגָעָשָׁקָט נָאָךְ לְיִדָּעָר מִיט אַ פָּאָלְשָׁן נָאָמָעָן: "קָלָאָרָא פָּעַלְמָאָן" (דָּעָר שּׂוֹיְגָעָרָס נָאָמָעָן, ד"ה מִין בָּאָבָעָס נָאָמָעָן). דִּי עַרְשָׁטָע דָּרְבִּי לְיִדָּעָר פָּוֹן דָּעָר "נִיִּי אַנְטְּדַעְקָטָעָר פָּאָעַטָּעָסָע", זִינְעָן דָּעַרְשִׁינְעָן אַין אַיִּינָם מִיט אַט דָּעָר נָאָטִיךְ פָּוֹן דָּעָר רַעְדָּאַקְצִיעָא וּוּגָעָן דָּעָר נִיְּיעָר פָּאָעַטָּעָס:

ווען מֵיר האָבָן אַיבְּרוּגָעַלְיִיעָנְטָ קָלָאָרָא פָּעַלְמָאָנס צּוֹגָעָשָׁקָטָע לְיִדָּעָר פָּאָר דָּעָר צּוֹקוֹנֶפֶט האָבָן זִיךְ אַונְדָּז בָּאָלְדָּ פָּאָרָאָנְטָעָרָעָסָרָט. מעַן שְׁפִּירָת אַ פָּאָרְזִיכְטִיקָּעָ צִיטָעָרְדִּיקִיָּט פָּוֹן אִיר בָּאָנוֹצָן זִיךְ מִיט יִידִישָׁע וּוּרְטָעָר, כָּאַטָּשׁ מֵיר האָבָן נִיט גַּעַוּוֹסָט צִי דָּאָס נֻמְטָזֶיךְ פָּוֹן דָּעָם ווֹאָס אַז אַז אַ גַּעַבְּוִירָעָנָע אַין אַמְּעָרִיקָע. מֵיר האָבָן בָּאַשְׁתִּימָט אִיר אַנְשָׁוִרְיָיבָּן עַטְלָעָכָע אַנְפָרְעָג-זּוּרְטָעָר אוּפְּ וּוּלְכָעָ מֵיר האָבָן בָּאָלְדָּ גַּעַקְרָאָגָן אַן עַנְטָפָעָר ווֹאָס מֵיר דָּרוֹקָן טָאָקָעָ דָּא. [...]

(צּוֹקוֹנֶפֶט, אַקְטָאַבעָר 1961, ז' 373)

נָאָךְ לְיִדָּעָר זִינְעָן דָּעַרְשִׁינְעָן מִיט אַ בָּאַמְּרָקָוָנָג פָּוֹן דָּעָר רַעְדָּאַקְצִיעָא: "קָלָאָרָא פָּעַלְמָאָן אַז אַין אַמְּעָרִיקָאָנְעָר-גַּעַבְּוִירָעָנָע, אָוָן שְׁרִיבָּט אִירָעָ אַיְגָּנָאָרְטִיקָּעָ לְיִדָּעָר אַין יִידִישָׁ. אִירָעָ עַרְשָׁטָע לְיִדָּעָר זִינְעָן גַּעַדְרוֹקָט גַּעַוְוָעָן פָּאָר אַ אָרְן אַין צּוֹקוֹנֶפֶט" (אָפְרִיל 1962, ז' 174). דִּי לְיִדָּעָר פָּוֹן "קָלָאָרָא פָּעַלְמָאָן" הַאֲטָה מעַן ווּיְתָעָר גַּעַדְרוֹקָט, בֵּין 1962, ז' 174). דִּי לְיִדָּעָר פָּוֹן "קָלָאָרָא פָּעַלְמָאָן" הַאֲטָה זִיךְ פָּאָרָעָנְטָפָעָרָט, ס' אַיִּז עַמְּצָעָר הַאֲטָה זִיךְ גַּעַכָּאָפָט: ס' אַיִּז מעינקע קאָז! מעַן הַאֲטָה זִיךְ פָּאָרָעָנְטָפָעָרָט, ס' אַיִּז גַּעַוְאָרָן שְׁלוֹם. גַּעַגְּאָנְגָּעָן אַיִּז עַס אַבעָר אַין דָּעָם ווֹאָס אַפְּאָעָט ווֹאָס הַאֲטָה אַרְוִיסְגַּעַגְּבָעָן אַכְּטָ בִּיכְעָר לְיִדָּעָר, דָּאָרָף אַנְקָוּמָעָן צּוֹרָשָׁוֹיְגָעָרָס נָאָמָעָן מעַן זָאָל אַים דָּרוֹקָן.

גְּרָאָד אַין צְפָת, הַאֲטָה מעינקע גַּעַנוּמָעָן שְׁרִיבָּן אַרְיךְ עַנְגָּלִישָׁע לְיִדָּעָר, צּוֹמָ עַרְשָׁטָן מָאָל זִינְט דָּעָר יִנְגָּלְשָׁעָר בָּאַגְּגָעָנְנִישָׁ מִיט אַבָּא שְׁטָאַלְצָעָנְכָעָרגָן. ער הַאֲטָה בָּאַשְׁלָאָסָן

אוֹס' אַיז נִיט די צִינְט אֵין לְעֵבֶן "אַרְוִיָּפָאַרְכְּבָעַטָּן זִיךְ" אוֹן הָאָט גַּעֲשִׁיקְט די ערְשְׁטָעַ נִיעַ עַנְגְּלִישׁע לִידְעָר אֵין די בעַסְטָע אַמְּעָרִיקָאַנְעָר לִיטְעָרָאַרְישׁ וּשְׂוֹרָאָלָן: וּוּעַט מַעַן דְּרוֹקָן, וּוּעַט מַעַן דְּרוֹקָן, נִיט, נִיט. אָוּמְעָטוֹם הָאָט מַעַן תִּיפְּכָה גַּעֲדָרָוקְט, אֵין New York Times, Poet Lore, Sewanee Review, Atlantic Monthly בָּאַלְד אַוִּיף אֵין אַרְט גַּעֲפָרִיט מִיטָּן פָּאַעַט וּוּאָס מַעַן הָאָט אַנְגְּגָרוֹפָן "דָּעַם גְּרוֹיסְן פָּאַעַט". סִזְּינְגָּן גַּעֲקוּמָעָן אֵים מִיט בְּרוּוּ פָּוֹן פָּאַרְלָעְגָּעָר וּוּאָס הָאָבָּן נָאָר גַּעֲוָאַלְט אַרְוִיסְגָּעָבָּן זִיןְגָּעָבָּן זִיןְגָּעָבָּן בָּوك. אַרְוִיסְאַיז עַס אֵין 1965, גַּעֲהִיסְן הָאָט עַס Land of Manna (ילְאַנְד פָּוֹן מַן), לוֹיטָן קְבָּלה-הִימָּל אַוִּיף וּוּעָלְכָן די מִיכָּאַלִישָׁקָעָר יִנְגְּלָעָךְ הָאָבָּן זִיךְ אַפְּגָעָשְׁטָעלְט. מַעְינְקָע הָאָט אֵין דָּעַר אַמְּעָרִיקָאַנְעָר פָּאַעַט אַרְיִינְגָּפָּרִיט די טֻמְאָטִיק פָּוֹן יִדִּיש, פָּוֹן מִיכָּאַלִישָׁקָעָר אֵון פָּוֹן זִיןְגָּעָבָּן וּוּעָלְטָבָּאָנָעָם. עַר אֵיז גַּעֲוָעָן אֵין אַסְּבָּיבָה וּוּמַעַן הָאָט לִיב גּוֹטָע פָּאַעַזְיָע, וּוּוּ קִיְּנוּם גִּיטָּת נִיט אֵן צִי מַעַן אֵיז גַּעֲוָעָן אֵקְעָמְפָּעָר קָעָגָן די לִינְקָע זִיְּעָנְדִּיק אַרְוּם זִי, צִי מַאיְזָמִיט יָאָרָן צְוִירִקָּאָוּעָק פָּוֹן דָּעַר סְבָּיבָה. מַעְינְקָעָס פָּאַעַטָּוּ וּוּגָן מִיכָּאַלִישָׁקָעָר חַזִּירְגָּעָסָל, "Princes of Pig Street" (פְּרִינְצָן פָּוֹן חַזִּירְגָּעָסָל) הָאָט גַּעֲוָוָנָעָן די פְּרָעָסְטִיזְשְׁוּלָּעָ בְּעַנְיִיָּהָרָעָמָע.

מעַר פָּוֹן אַלְץ אֵיז עַר אַבְּעָר בָּאַקָּאנְט גַּעֲוָאָרָן וּוּי אֵין אַיְנָאָרוֹאָטָאָר אֵין תְּחָום פָּוֹן פָּאַעַטִּישָׁעָר פָּאַרְעָם. די צּוּוִי בָּאוֹוּסְטָסְטָע פָּאַרְמָעָן זִיןְגָּעָבָּן זִיןְגָּעָבָּן דָּעַר "מַעְינְקָע טְשָׁאָנְט רְאִיאָל" אֵון דָּעַר "מַעְינְקָע סְאָנְעָט". עַר הָאָט אַנְגְּגָרוֹפָן אֵן עַסְּיָי קָעָגָן גְּרָאָמָעָן אֵין דָּעַר מַאְדָּעָרָנְעָר פָּאַעַזְיָע וּוּאָס הָאָט גַּעֲפִירְט צַו אַסְּמָפָּאָזָוּם אַיְבָּעָר דָּעַר פְּרָאָגָע, פָּאַרְעָפְּנְטָלְעָכָט אֵין 1967 אָוֹנְטָעָרָן טִיטָּל Aspects of Modern Poetry: A Symposium. צַו עַרְשָׁת אֵיז מַעְינְקָעָס שְׁטָעַלְוָג אַרְוִיס אַוִּיף יִדִּיש אֵין זִיןְגָּעָבָּן לִיד קָעָגָן מַאָס אֵון גְּרָאָמָעָן קִיְּיט 41, 1961, זֶז' 170-171): זִיןְגָּעָבָּן עַסְּיָי נָעָמָט אַרְיָיָן אֵן אַיְבָּוּזְעָצָונָג פָּוֹן אֵט דָּעַם לִיד. אַגְּבָה הָאָט מַעְינְקָע קִיְּין מָאָל נִיט אַוִּיגְגָּהָעָרָט שְׁרִיבִּין יִדִּיש אֵון אַיְגָּגָן פָּוֹן דִּי אַלְעָיָרָן הָאָט עַר וּוּיְטָעָר גַּעֲדָרָוקְט אַוִּיךְ יִדִּישָׁע לִידְעָר אֵן אַיְבָּעָרְיִיסָּס, מַעַר וּוּי אָוּמְעָטוֹם אֵין די גָּאָלְדָעָנָעָק קִיְּיט, אֵפּוּלְיְוָצָא פָּוֹן זִיןְגָּעָבָּן מִיט אַבְּרָהָם סּוֹצְקָעוּוּרָן, אִים צַו לְאַנְגָּעָיָר, פָּוֹן זִינְטָט מַעְינְקָעָס יָאָרָן אֵין אַרְצָ-יִשְׂרָאֵל.

אוִיף עַנְגְּלִישׁ הָאָט מַעְינְקָע קָאָז אַרְוִיסְגָּעָבָּן אַכְּט בִּיכְעָר פָּאַעַזְיָע אֵון אֵין בָּوك מִיכָּאַלִישָׁקָעָר מַעַשְׁוִיתָה. אַיְינְס פָּוֹן זִיךְ אֵין אַיְיָע בָּאַרְכְּבָעָטָונָג פָּוֹן בָּרְעַנְעַנְדִּיק שְׁטָעָטָל: Burning Village (אַרְוִיס אֵין 1972), וּוּאָס מַעַן הָאָט נָאָמִינְרִיט פָּאָר דָּעַר פּוֹלִיצְעָר-פְּרָעָמִיעָ (אַגְּבָה אֵיז דָּאָס נִיט קִיְּין אַיְבָּוּזְעָצָונָג אֵון מַעְינְקָע הָאָט חְרָתָה גַּעֲהָאָט אַלְמָאִי עַד הָאָט נִיט גַּעֲגָבָן קִיְּין אַנְדָּעָר נָאָמָעָן). כִּדְיָ אַיְבָּרְצְוָלָעָבָן כָּאָטָש אֵילְיָין בִּיסְלָ פָּוֹן דָּעַם וּוּאָס עַלְטָשִׁיק הָאָט אַיְבָּרְגָּעָלָעָבָט, אַלְיָיָן אֵין דָּעַר קָעָלָט אֵין דָּעַם דִּיְתְּשִׁישָׁן בָּאָרָאָק אֵין בּוּוּיָּץ, יִמְּסָנְרוּאִים-צִיטָּט 1917, אֵיז מַעְינְקָע אַוּוּעָק אַוִּיף אֵאָרְחָדָשִׁים אֵין הָאַרְכָּסְט 1968, גַּעֲבָּלִיבָן אַלְיָיָן אֵין כָּאָטָע אֵין וּוּאָלְדָ, אֵן בָּאַהֲיִצְוָנָג, גַּעֲרָעָדָט אֵין חָלוּם יִעְדָּע נָאָכָט מִיט עַלְטָשִׁיקָן.

סְקָ-הַפְּלָה הָאָט עַר דָּעְרָגִיכְט אֵין אַשְׁיָּוּר מַעַר אַנְעָרְקָעְנוּנָג וּוּי וּוּעַן עַס אֵיז אַוִּיף יִדִּיש, אֵון הָאָט דָּעַם זִיןְגָּעָבָּן אַוִּיגְגָּהָעָרָט אַוִּיךְ אַרְיִינְצְוָרָאָגָן טֻמְאָטִיק פָּוֹן יִדִּיש אֵין דָּעַר וּוּלְטָפָּאַעַזְיָע.

מַעַן הָאָט מַעְינְקָע קָאָצָעָס פָּאַעַזְיָע אַיְבָּרְגָּעְזָעָצָט אֵין אֵסְקָרְפָּט, בְּתוּכָם:

אַיְבָּא, כִּינְעָזִישׁ, סּוֹואַהְיִילִי, פָּאַרְטּוֹגָעָזִישׁ, קָאַרְעָאַנִּישׁ, שָׁאָנָא. גַּאנְצָע בִּיכְעָר אַיְבָּרְגָּעְזָעְנוּגָעָן

זינען אדרוס אויף יאנפאניש (1967), גראכיש (1968), קאננדא (אן אינדייש שפראן, 1968), פראנציזיש (1972) און איטאליעניש (1974). אין ליד, "On the Death of a Day" (1968) Old Child ("צומ טויט פון אן איינטאגיק קינד") איך איבערגעזעצעט געוואָרַן אויף 22 שפראָן אין אַ בּוֹך וּוֹאָס אַיְזַ דָּרְשִׁינְעַן אין 1973.

פֿוֹן זִינְט 1962, הָאָט מְעִינְקָע רְעֵדָקְטִירֶט דָּעַם פָּאוּזְיַע-זְוּרְנוֹאַל Bitterroot וּוֹסְזִינְעַן אַפְּט דָּרְשִׁינְעַן אַיְבָּרְגָּעְזָוְנְגָּעַן פֿוֹן יִדְיְשָׁעַר פָּאוּזְיַע. דָּעַר זְשֻׁרְנוֹאַל אַיְז גְּעוֹוָרָן בָּאָקָאנְט אַיְז פָּאוּזְיַע-קְרִיְינְזָן אַיְבָּר דָּעַר וּוּלְטָט מִיט דָּעַר פָּסְדְּרִיךְעַר אַנְטְּפָלְעָקָונְג פֿוֹן נִיעַ אַוְמְבָּקָאנְטָע טָלָאנְטָן. עַס הָאָט אַיְבָּרְגָּעְלְעָבָט אַלְעָ אַנְדְּעָרָע "קְלִיְינָע" פָּאוּזְיַע זְשֻׁרְנוֹאַלְן אַיְז אַמְּעָרִיקָע. פֿאָר זִין פָּלוֹצְעַמְדִיקָן טוּיט הָאָט מְעִינְקָע אַוְיסְגָּעְנְדִיקָט דָּעַם נּוּמָעַר 100, דָּעַם לְעַצְטָן נּוּמָעַר. עַר הָאָט גַּעֲבָעָטָן אַיְז דָּעַר צְוָאָה דָּעַר זְשֻׁרְנוֹאַל זָאַל מִיט אַיְסְטָאָרְבָּן.

15

בַּיְיַ זִין לְעַבְנָן הָאָט מְעִינְקָע אַרְוִיסְגָּעְגָּבָן אַכְּצָן בִּיכְעָר, נִין אוּפְּ יִדְיִש, נִין אוּפְּ עֲנָגְלִישׁ. אַ שִּׁינְעַן סְטָאָטִיסְטִיק אַבָּר סְטָאָטִיסְטִיק אַיְז צַו פָּאוּזְיַע נִיט שִׁינְקָ. צַי אַיְז מְעִינְקָע קְאַצְעַס רִינְפְּסָטָע, אַוְנוּוּרְסָאַלְסָטָע, גְּרָעַסְטָע פָּאוּזְיַע דִּי עֲנָגְלִישׁ? צַי אַיְז עַר אַנְדְּעָרָש אַיְז בִּיְדָע שְׁפָרָאָן אַוְן אַזְיָא, אַיְז מִיט וּוֹאָס? וּוֹאָס זִינְעַן דִּי רָעַזְוָלְטָאָטָן פֿוֹן צְוּוִיְישְׁפָרָאַקְיִיט בַּיְיַ אַנְיַ אַיְנְצִיקָן דִּיכְטָעָר, וּוֹעַן דִּי שְׁפָרָאָן פֿוֹן דָּעַר פָּאוּזְיַע צְוּוִיְישְׁפָרָאַקְיִיט בַּיְיַ אַנְיַ אַיְנְצִיקָן דִּיכְטָעָר, וּוֹעַן דִּי מְוַתְּעָרְשָׁפָרָאָךְ? צַי קָעַן אַ פָּאוּזְיַע-שְׁפָרָאָךְ אַיְז זִיךְ פָּאַרְמָאָגָן דִּי נְשָׁמָה פֿוֹן אַנְדְּעָר שְׁפָרָאָךְ? דָאָס זִינְעַן אַלְצָן פְּרָאָגָן וּוֹאָס וּוֹאָרטָן אַז פָּאוּזְיַע-פְּאַרְשָׁעָרִיס זָאַלְן זִיךְ צַו זַיְיַ נּוּמָעַן.

מַעַן פְּלָעַגְטָן מְעִינְקָעָן אַפְּטָ פְּרָעָגָן וּוֹעָגָן דָּעַם עַנְיַין זִין אַ פְּאַעַט אוּפְּ צַוְוַיִּי שְׁפָרָאָן. עַר פְּלָעַגְטָן עַנְטָפָעָרָן מִיט זִין גְּעוּוִינְטָלְעָכָר הַתְּלָהָבָות, זִין טִינְפָּעָר פְּרִיִּידָן צְוָם לְעַבְנָן אַוְן צְוָם שְׁרִיבִּין, אַז בְּשַׁחַת עַר שְׁרִיבְּטָפָרְבָּטָן פָּאוּזְיַע אַיְז עַר אַזְוִי פְּאַרְטִיפָּט, אַזְוִי עַקְסְטָאָטִישׁ וּוֹי בַּיְיַ אַן אַרְגָּזָם, אַז עַר פְּילַט נִיט דָּעַם חִילּוֹק פֿוֹן יִדְיִשׁ בֵּין עֲנָגְלִישׁ, עַר פְּילַט נָאָר פָּאוּזְיַע, דָאָס לִיד. עַר הָאָט זִיךְ אַבָּר נִיט גַּעַנְאָרְטָן וּוֹעָגָן דָּעַם אַז וּוֹאָס שִׁינְקָ "דָעַרְפָּאָלָג", "קָאַרְיְעָרָע", אַיְז דָאָס אַ גְּרוֹיְסָעָר קָלָאָפָ. נָאָס זִין טוּיט הַאָב אַיךְ אַיצְטָעָר גַּעֲפָנוּנָע זִין טָאָגְבָּוֹן צַו מִיר. דָאָרטָן הָאָט עַר מִיר גַּעַשְׁבִּין אַזְאָז מִין בְּרִיוּוֹ אַיְז נָאָרוּמְבָּעָר 1976, מִיט זִינְעַן בְּלוּמָעָן אַוְן צָאַקְעָס מִיט וּוּלְכָעָר פְּלָעַגְטָן בָּאַצְּרָן אַלְעָ בְּרִיוּוֹ צַו נָאָעָנְטָעָ:

עַטְלָעָכָע וּוּעָרְטָעָר צַו דִּיר: הַיְרָשָׁע-דָּוד

וּוַי אַ שְׁטָרָאָרָפָן מִין מְזָל, זַע אַיךְ מִין שְׁרִיבִּין עֲנָגְלִישׁעָ לִידְעָר דּוֹקָאָ נָאָך דִּין גַּעַבָּרָן וּוּעָרָן. אַמְּתָה, סִזְיַינְעַן נִיט שְׁרִיבִּין מִינְעַן עַרְשָׁטָע לִידְעָר אַוְיַף יִדְיִשׁ, מִינְעַן עַרְשָׁטָע לִידְעָר, אַיְז דָּעַם עַרְשָׁטָע פֿוֹן אַרְוֹם פְּוֹפְּצָן יָאָר הַאָב אַיךְ אַנְגָּעָהוִיבָן אוּפְּ עֲנָגְלִישׁ, — נָאָר דָאָס אַיְז גַּעַוּעָן דָעַרְפָּאָר וּוֹאָס אַיךְ הַאָב נָאָך דָאָן נִיט גַּעַוּוֹסָט וּוֹעָגָן דִּי וּוּנְגָדְעָלְעָכָע יִדְיִשְׁעָ פָּאַעַטָּן. נָאָך אַכְטָן לִידְעָרְבִּיכְעָר אוּפְּ יִדְיִשׁ אַיְז מִיר אַלְיַיְן שְׁוּעָר צַו גַּלְיִיבָן וּוַי אַזְוִי אַיךְ הַאָב גַּעַקְעָנָט זִיךְ אַרְיִינְלָאָזָן מִיט לִיבָן אַוְן לְעַבְנָן אַיְז מִין עֲנָגְלִישׁ

ליד, נאר איך האב א סך גערעדט מיט דיר וועגן דעם. נאר דעם ווי איך בין אָוועק פֿון דער לינקר בענין האב איך זיך דערפֿילט אַזוי מורה-דיק-אליאין אויך האב מורה געהאַט איך וועל בכלל ניט קעגען מערכֿ שרייבֿן קיין ליזער. און קיין עכטער פֿאַט קען ניט לעבן, ניט שרייבֿן-דיק קיין ליזער, האב איך פרובֿרט שרייבֿן אויף ענגלייש.

[מיט אָ רוייטער פֿעדער]: איך האָפֿ אוּמען וועט מיך זען רק און נאר ווי אָ יידישער פֿאַט, אַזוי טאָקע זען מײַנע ליזער אַפֿילוּ ענגליישע לייענער. מען רופֿט מיך the Yiddish poet. קיין פֿאַט טאָר ניט פֿלוצעט אַיבערגיינִן פֿון זיין מאָמע-לשונִן צו אָ צוֹוִיטִין לשונִן, דערפֿאָר טאָקע אַיז דאָ אָ סְכָנָה איך זאָל פֿאַרגעַסְן ווערַן אויף בִּידְעַ לשונּוֹת. איך בין אַבעַר זיכער אוּדוּ וועט מיך ניט פֿאַרגעַסְן און אַפֿשֶׁר נאר עטלעכּע מענטשָׁן וועלן געדענְקָען.

16

פֿאַלקָּלָאָר און פֿאַלקָּסְלִידְעַר זײַנְעַן געווען אָ טִיל פֿון מעינְקָעַס וועגן, אַן פֿאַלקָּסְטִימְלָעְקִיְתַּן ווערט מען טְרוֹקָן, גְּרוּיִ, אָ סְנָאָב. זײַן לעבענָס-פַֿילָּאָפֿיִעַ: פֿרִיעַן זיך מיט יעדן טָאגּ ווֹאָס מען לעבעט אויף גָּאטָס וועלט, זײַן ווֹאָס אָ מָאָל מעַר אין אָ דערהויבֿעַנְעַר שְׂטִימָוָג, און חְבָרָן זיך מיט עכטָע שְ׀יִינָע מענטשָׁן, זאָלָן זײַן זײַן שְׂרִיְיבָּרָס זאָלָן זײַן זײַן דֵּי פֿשׂוֹטָטָע שְׂבָפְּשׂוֹטָטָע מענטשָׁן. יעדן האָט מעינְקָע אוּפְּגַעַנוּמָעַן מיט לְחִיָּמָס, מיט באֲגִינְסְטָוָרָוָג און — מיט פֿאַלקָּסְלִידְעַר ווֹאָס עַר האָט באֲגִילִית אויף דער מאַנדָּאַלְיָינָע. געלערנט שְׁפִילָן האָט עַר זיך יִנְגְּלוּיִיךְ אויף אָ מאַנדָּאַלְיָינָע, אַן אַלְטָע אָ צְעַבְּרָאַכְעַנָּע, ווֹאָס אָ דִּינְטִישְׁעָר סָאַלְדָּאָט האָט אַוּוּקָגְעֻוּאָרָפָן. הונדרטער ליזער האָט עַר זיך געלערנט בִּי דער מומע בַּיְלָקָע אַין מִיכָּאַלִישָׁעַק, אָ סְךָ פֿון זײַן אָוּמְבָּאַקָּאנְטָע. אַין 1985 האָט עַר צְוָגְעַרִיָּט פָּאָר דער אַקְסָפְּאָרְדְּעַר זְמָעָרְ-פְּרָאָגְרָאָם אָ בָּוָךְ פֿאַלקָּסְלִידְעַר, אָ גְּעַזְאָנָג פָּאָר דער זְמָעָרְ-פְּרָאָגְרָאָם (261 זָוּ) ווֹאָס אַיז דערשְׁנָעָן מִימְעָגְרָאָפְּרִיט; מַעַן האָפְּט עַס אָרוֹוִסְצָוְגָעָבָן אַין בּוּכְּפָאָרָעָם. עַר האָט פֿאַרְעָנְטָלָעָכְט דֵּי אַרְבָּעָתָן "אָ בִּיסְלָ מִיכָּאַלִישָׁעַר לְשׁוֹן אָוּן פֿאַלקָּלָאָר" (יִדִּישׁ שְׁפָרָאָךְ 35, 1976, זָוּ 54-60) אָוּן "זְיִיגָּעָר-מָאַכְעָרִי אַין מִיכָּאַלִישָׁעַק" (אַקְסָפְּאָרְדְּעַר יִדִּישׁ 1, 1990, זָוּ).

(233-245).

17

אוּסְגִּיט שְׁוִין דִּי רִיד וועגן מעינְקָעַס לעבענָס-פַֿילָּאָפֿיִעַ: דער עַנִּין הַיְּתָן יַעֲדַעַר טָאגּ זאָל זײַן אָ שְׂיִינָר, ניט אַוּוּקָשְׁטוֹפָן דאָס לעַבָּן ("זאָל שְׁוִין זײַן פַֿינָּפַֿיְּסָאָר זְיִיגָּעָר", "זאָל שְׁוִין זײַן מָאָרְגָּן") האָט עַר עַס אָוִיסְגָּעְדְּרִיקְט אַזוי: מִיר שְׁטִיעָן אַלְעָ אַין אָ לְאַגְּנָעָר רְיִי פֿון דּוּרְדָּוֹת נִיטְ-גַּעֲבָּרָעָנָע, דּוּרְדָּוֹת פֿאַרְשָׁטָאָרָבָעָנָע, בִּזְיַיְסִי אַיז אַונְדָּזָעָר רְיִי צוּ לעַבָּן אויף דער וועלט, טָאָ ווי שְׁרָעְקָלָעָךְ צוּ פְּטָרָן אָ טָאגּ. "פְּטָרָן אָ טָאגּ" האָט דער עַיְקָר גַּעֲהִיָּסְן אוּמען זְעַט זיך מיט אָנוֹדְנִיק, מיט אַן אָוּמְאַנְטָרְעָסְאָנְטָן מַעַנטשָׁן, אַן מעַן טוֹט אַן אַרְבָּעָת ווֹאָס אַיז ניט צָום הָאָרֶצְן. פֿאַרְקָעָרָט, פֿאַרְבָּרָעָנָגָעָן מיט אָשְׁיִינָעָם מַעַנטשָׁן גִּיט דָעַם טָאגּ פֿלִיגְלָ. גְּרוּיִסְ פֿרִידְעַר האָט עַר גַּעֲהִאָט פֿון אַינְסְפִּירִין אַנדְעָרָע.

בריאיז איאר זיינען געווונן מאין צוויתע יונגנט. איז ער אין גאנצן אוועק פון ניו-יַארק, געלעבט פון דעםאלט מיט דער מאמען אין זיער וואלדהייז אין די וועלדער בערך הונדרט מייל פון ניו-יַארק, הינטערן הויז אָ בָּאָרְגּ מִיט אָ וָאָלְדּ, פָּאָרְן הויז: אָ רֹוֵשְׁנְדִּיקָּעֶר קָוּוָּאָל. מען קען זאגן אָז די לעצטע

וועגן ליבע צו יידיש אונ גלויבן אין איר צוקונט איז שווין אַפְּגָעָרֶעדַט. בֵּי מִיר פֿרְעָגַט מען אַפְּט ווי אַזְוֵי אַיךְ האָב זיך אַזְוֵי פֿאָרְלִיבְט אַין יִדְיש. אַיז צֹוֵי זָאָכַן. ערשותנס וועגן RIDEN YIDISH מיטן קינד: דא איז מעינקע געווען אַ גְּרוּיסְעָר עַקְשָׁן. אַז מען רעדט מיט אַ קינד יִדְיש, אַיז נָאָר יִדְיש, אַין דעם עַנְיִין קָעָן נִיט זִין קִין פְּשָׂרוֹת. אַיִּי קָומָט אַ גָּאָסְט אָוָן פֿילְט זִיךְ בְּאֻוּלָט, גִּיט מַעַן אִים אַיִּידְל צו פֿאָרְשָׁטְיִין אַז דָּא גִּיט נִיט אַין סְוּדוֹת, נָאָר ווֹאָס: "מִיר RIDEN צֹוִישָׁן זִיךְ נָאָר אָוָן בְּלוּזְ יִדְישׂ". צֹוִיתָנָס: מעינקע האָט קִין דְּרָשָׁות נִיט גַּעֲהָאַלְטָן וועגן RIDISH, נָאָר פֿוֹן דֵי טוֹיזָנְטָעָר מַעַשְׁיוֹת ווֹאָס עַר פֿלְעָגַט מִיר קִינְדוּיָה דְּעַרְצִיְּלָן, פֿוֹן דֵי פֿאָלְקְסְלִידָעָר, פֿוֹן דֵם ווֹאָס עַר האָט מִיט מִיר גַּעַשְׁפִּילְט אַלְעָ שְׁפִּילְן, גַּעַוּעַן מִין נָאָעַנְטָסְטָעָר PERINN, אַיז דֵי לִיבָּע שְׁוֵין גַּעַוּעַן. אַיךְ האָב אַזְוֵי לִיב גַּעַהָאָט מעינקעס מַעַשְׁיוֹת בֵּי נָאָכַט, אַז פְּדִי אַיךְ זָאָל זִיךְ סְוּפְּ-פֿלְ-סְוּפְּ לִיגְגָּן שְׁלָאָפְּן האָט עַר גַּעַרְקָט דֵם זִיגְעָר אוּרִיף פֿאָרוּיס אַיךְ זָאָל מִינְעָן סְאָיָן פֿיר פֿאָר טָאג.

אין גאנגע פון די יארן, האב איך מעינקען, קודם אין ניידיאַרְק אונ שפערטער אין
וועאלדהויז, געבראָכט הונדערטער אונ הונדערטער סטודענטן, פֿרײַנְד, קֶאַלְעָגָן, גַּעֲלִיבָטָע.
אלע זִינְעָן אָוּוּק אַיְבִּיק-פַֿאָרְלִיבְּטָע אַיְנִיש אָוּן צוֹוִישָׁן זִינְעָן יִדִּיש-אַיְסְפּֿרִירְטָע
געפּֿינְעָן זִיךְ הִינְנָט קָעְנָעָרָס, לְעָרָעָס שְׂרִיבְּעָרָס אָוּן טּוּעָרָס פֵּאָר יִדִּיש אַיְן אָ רִי
לְעַנְדָּעָר. אָגָּב, צו דָּעָר פְּרָאָגָע וּוּאָס פֵּאָר אָ יִדִּיש זָאָל זִיךְ בַּיְּוֹנָגָע קָעְנָעָר אַנְטוּוּקְלָעָן,
הָאָט מְעַנְקָע גַּעַהְאַלְטָן אָז סְדַּאְרָף זִין מַעַר וּוּי אַיְין שִׁיטָּה, מַעַר וּוּי אַיְין מַחְנָה. עַר הָאָט
מִיט הַוּמָאָר אָוּן סָאָטִירָע גַּעַוּוֹאָרָנְטָע קָעְגָּן דָּעָם עַקְסְּטְּרָעָם-נַאֲרָמָאָטִיוֹוִיסְטִישָׁן יִדִּיש,
וּוּאָס "פְּסָלְטָע" מְעַשָּׂה פּוֹסְק-אַחֲרוֹן טּוֹזְנָטָע גּוֹטָע אַיְנְגָעָוּוֹאָצְלָטָע יִדִּישָׁע וּוּעְרָטָע,
אַלְמָאָי זִיךְ זִינְעָן "דִּיטְשְׁמָעָרִישׁ" אָוּן פּֿאָרְבִּיטָע זִי מִיט וּוּעְרָטָע פָּוּן דָּעָר הַפְּטוֹרָה,
די "נַעַלְאָגִיזְמָעָן" וּוּאָס מְעַנְקָע הָאָט גַּעַהְאַלְטָן אָז אָסְקָפָן זִיךְ זִינְעָן הַילְצָרְנָע
וּוּעְרָטָע וּוּאָס גַּרְילְצָן אַיְין אוּיעָר, בְּרַעְנָגָעָן יִדִּישׁ חַזָּק, נִיט כְּבוֹד. אַיְן אַרְיִינְפְּרִידְוּאָרט
צַו זִין בּוֹךְ צַפְתָּ, הָאָט מְעַנְקָע גַּעַגְעָבָן אָ רְשִׁימָה, דָּאָרטָן גַּעֲפִינְטָע מַעַן אָ שְׁטִיגָעָר
אוֹנְטָעְרוֹוִיסִיקָה, "זִינְק-גַּעַזְעָמְדָן", "קְרוּמָבָאַנִּיךְ", "קְרִיקְצִיךְ", "פּֿאָקָאָסְטִירְדָן". מְעַנְקָע
הָאָט דִּי יוֹגָנָט גַּעַזְאָגָט אָז אוֹיסְשָׁאָקְלָעָן אַזְוִינָס פָּוּן אַרְבָּל אַיְזָנִיט קִין שֻׁעְפְּעָרִישָׁקִיט.
עַד הָאָט זִיךְ אַיְנְגָעָשְׁטָעָלָט פֵּאָר אָ יִדִּישׁ פָּוּן אַיְין אָוּן צוֹוָאנְצִיקְסָטָן יָאָרְהַוְנְדָעָרָט, וּוּאָס
זָאָל מִיט זִיךְ אַיְנְגָעָשְׁטָעָלָט פֵּאָר אָ יִדִּישׁ פָּוּן אַיְין צוֹוָאנְצִיקְסָטָן יָאָרְהַוְנְדָעָרָט,
פָּוּן דִּי מִיסְטָעָר פָּוּן אָוְנְדָזָעָר לִיטְעָרָאָטוֹר.

זומרע 1990 איז מיר אַרײַן אִין קאָפּ אֲ תאווה: פֿאָרֶן קִין מִיכְאַלְישָׁק אָוֹן
סְוִוִּינְצִיָּן, זִיבָּצִיךְ יָאָר נָאָךְ דָּעַם וּמַעַיְנָקָע אִיז פֿוֹן דָּאָרטָן אָוֹעָק. צו חנופה 1990, קומּ
אֵיךְ אָן. בִּים מִיכְאַלְישָׁקָע זְוִונְפָּאָרגָאנְגָּפּיל אִין דָּעַר טִיף מַעַיְנָקָעָס לִידְעָר אָוֹן דִּי
טְרִיטַּט פֿוֹן אָונְדָּזְעָרָע אַבּוֹת-אַבּוֹתִינוּ.

איך בין נאכגעגען דעם וועג דורך וועלכּן באָדאנע איז מיט מעינקען געגעגען,
דורבן דאָרף שימענישעך, אַז זיַּה האָבָן עַלטשיקָן געוזכת מיט דריַּין זיבעツיך יאָר
פְּרִיעָר.

מיין וועגוייזער און אייבערזעצעער איז דער פֿאָדְבָּרָאָדוֹשָׁעֶר פֿאָרִיקָמָאָכָּעֶר, זיסקע
שאָפְּרָאָ, אלֵין אַן אִיגָּנָאָלִינָּעֶר. מיר זוכּן אוַיס גָּאָר אלְטָעָ פּוֹיעָרִים אַין מִיכָּאָלִישָׁעָק אַן
סּוּוּרָר וּוֹאָס גַּעֲדַעַנְקָעָן פָּוּן אַנְהָיָבָּיָּהָנוֹנְדָּעָרָת. אַין סּוּוּנְצִיאָן שְׂטִיעָן מִיר אַיִּין אַ צָּעָן
טָעָג, דָּאָרְטָן וּוֹיְנְטָן בְּלוּמְקָעָ פְּ"זָ, אַ בְּאַהֲרָצְטָעָ אַיְבָּרָגָעָגָעָבָעָן פָּרָויָר וּוֹאָס אַיְנָעָ אַלְיָין

פְּירַט זַי אַן מִיטָּן אַוְיָהִיטָן אַן צָו רַעַכְתָּ מַאֲכָן דִּי אַלְעָ אַרְוָמִיקָע בִּיתְ-עוֹלָמָס.

אוַיסְגָּעהָהָעָרָט אַלְעָ מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ פּוֹיעָרִים, בָּאַשְׁלִיס אַיךָ אֹז מַעַן דָּאָרָף וּוְיַעַס אַיז
ברענְגָּעָן אַ מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ יַיְדָן וּוֹאָס זָאָל אַלְצְדִּינָּגָ וּוְיִזְן. אַין אַיְנְצִיקָן בִּיתְ-מְדָרָשָׁ אַין
וּוְילְנָעָ, דִּי אַמְּאָלִיקָעָ וּוְילְנָעָרָ כָּאָרְשָׁוָל, זָאָגָט מַעַן מִיר אֹז אַין לִיטָּעָ זַיְנָעָן קִיְּין
מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ מַעַר נִיטָּאָ. אַין יַעַדְן פָּאָל גַּעֲפִינְטָ זַיְקָ מִיכָּאָלִישָׁקָעָק הַיְינְטָ אַרְיָף יַעַנְעָר זַיְטָ
גַּרְעָנְעָץ — אַין וּוְיִסְרָוָסָלָאָנדָ. אַיךָ דָּעַרְתְּאָכָט זַיְקָ צָו אַ פְּלָאָן: יַעַדְן טָאָגָ וּוּעָטָ מַעַן
פָּאָרָן טִיפָּעָר אַין וּוְיִסְרָוָסָלָאָנדָ אַרְיָין, בִּיזָּ וּוְאָנָעָטָ מַעַן וּוּעָטָ גַּעֲפִינְעָן אַ מִיכָּאָלִישָׁקָעָר,
סְאִיזָּ דָּאָן דָּאָ אַוְיָף דָּעָרָ וּוּעָלָט אַגְּאָט.

סּוּפְּ-כָּלְ-סּוּפְּ גַּעֲפִינְעָן מִיר אַין שְׁטָעַטָּל לִינְטוּפָ אַיְדִּישָׁעָ פָּרָויָר, אַ הָאָרְצִיקָעָ, אַן
אַיְנְטָעַלְיָגָעַנְטָעָ, רִיוּוּ רִיְּין: זַי הָאָלָט אַין אַיְנְפָאָקָן דִּי טְשָׁעָמָאָדָאָנָעָ, זַי מִיטָּן מַאָן,
אַבְּרָהָמָעָ (אוֹוּרָעָמָעָ) רִיְּין, פָּאָרָן קִיְּין אַרְצִ-יְּשָׁרָאָל, אַגְּבָ אַיךָ דָּעָרָ מַאָן אַ מִיכָּאָלִישָׁקָעָר.

— וּוֹאָס? אַ מִיכָּאָלִישָׁקָעָר! טָאָ וּוּוְ אַיךָ עָרָ?

— פְּאָרְפָּאָלָן, נַעֲכָתָן אַוּעָקָעַפָּאָרָן קִיְּין מִינְסָק. אַיךָ פָּאָרָן מַאְרָגָן קִיְּין מִינְסָק,
פָּוּן דָּאָרְטָן אַין אַ פָּאָרָטָגָ קִיְּין מַאְסָקוּוּעָ, פָּוּן מַאְסָקוּוּעָ קִיְּין בּוּקָאָרָעַשָּׁטָ, בּוּקָאָרָעַשָּׁט
— תַּלְ-אַבְּיָבָן.

מַאְכָטָ נִיטָּ אַוְיָס, פְּאָרְזִיכָּעָרָט מִיךְ רִיוּוּ: אַין אַ שְׁטָעַטָּל מִיאָדָל, לְעַבְנָן דָּעָרָ אַזְעָרָעָ
נָאָרָאָטָשָׁ, גַּעֲפִינְעָן זַיְקָ מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ שְׁוּעָסְטָעָר, סָאָנְקָעָ נַחְמָנָס אַן אַסְתָּרָקָעָ נַחְמָנָס,
דִּי פְּאָמְלִילָעָ הַיִּסְטָ כָּאָדָעָס. דִּי דִּיטְיָהָן האָבָן זַיְיַי בִּידָעָ אַרְיָנְגָעָנוֹאָרָפָן אַין יִם, אַיְנָעָ אַיז
גַּעֲבָלִיבָן אַ פְּאָרְפָּאָרָלִיזְיָרָטָעָ, דִּי צְוֹוִיְטָעָ אַיז גַּעֲזָוָנָטָ גַּעֲוָוָאָרָן.

נַעַמְתָּ מַעַן אַוְיָף מַאְרָגָן פָּאָרָן קִיְּין מִיאָדָל. נִיטָאָ דָאָרְטָן קִיְּין גַּוטָּעָ נִיְּיעָס. דִּי
שְׁוּעָסְטָעָר, זָאָגָטָ מַעַן אָונְדָזָ, זַיְנָעָן בִּידָעָ לְעַצְמָנָס גַּעַשְׁתָּאָרָבָן.

קָעָרָן מִיר זַיְקָ אָסָם, זַיְנָעָן אַיךָ אַין סּוּוּנְצִיאָן אַנְטוּנִישָׁטָעָ, אַן נַעַמְתָּן קְלִינְגָעָן
צַו רִיְּ אַבְּרָהָמָעָ רִיְּין אַין מִינְסָק: דִּי שְׁוּעָסְטָעָר זַיְנָעָן שְׁוִין נִיטָאָ, אַירָ מַזְוָזָטָ קְוָמָעָן
וּוְיִזְן מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ, אַירָ וּוּעָטָ בִּיזָּ הַוּנְדָעָרָטָ צְוֹוָנְצִיקָ וּוּוְיַנְעָן אַין אַרְצִ-יְּשָׁרָאָל, וּוּעָטָ
אַירָ פָּאָרָן מִיטָּ אַטָּגָ שְׁפָעַטָּעָר. צָו מַאְרָגָנס בְּרַעְגָּעָן מִיר אַבְּרָהָמָעָ רִיְּינָעָן פָּוּן מִינְסָק.
אַין מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ וּוּאָרְטָן צְוֹוִיָּ וּוְילְנָעָרָ פְּילָם-מַעְנָטָשָׁן. אַלְצְדִּינָּגָ גַּעֲדַעַנְקָטָ עָרָ וּוְיַעַכְתָּן.
אַוְיָף יַעַדְעָרָ פְּרָאָגָעָ וּוּגָעָן מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ מִיטָּ זַיְבָּעָצִיקָ יַאָרָ צְוִיקָ אַיז דָּאָ בַּיִּ אַים
אַיִּין עַנְטָפָעָר: פָּאָרָ וּוֹאָס זָאָל אַיךָ נִיטָּ גַּעֲדַעַנְקָעָן?

אַ פָּאָרָטָגָ שְׁפָעַטָּעָרָ קְוָמָעָן מִיר — זַיְסָקָעָ, דִּי סּוּוּנְצִיאָן עַרְיוּן בְּלוּמְקָעָ פְּ"זָ
אַן אָונְדָזָעָרָ שָׁאָלָעָרָ פְּעַטְרָאָס (שְׁוִין אַוְיָיךָ אַגְּבָ אַלְעָטָרָ פְּרִיְינָד, עָרָ וּוּעָטָרָ אַין כְּפָסָ
אֹז מַעַן וּוְיַלְאָ אַים בָּאָצָאָלָן) וּוְיַדְעָרָ אַין מִיכָּאָלִישָׁקָעָרָ. מִיר גַּיְיָעָן אַרְיָין צָוָם "מַעַרָּ"
(דָּעָרָ רָאָשִׁ-הָעִירָ). אַ יְוָנָגָעָרָ, אַינְטָעַלְיָגָעַנְטָעָרָ מַעְנָטָשָׁן, אַיז עָרָ גַּלְיָקָלָעָךְ וּוֹאָס דָּאָ
אַיז דָּאָ אַן אַוְיָלָעַנְדָּעָרָ וּוֹאָס זַיְין טָאָטָעָ אַיז אַיְדִּישָׁעָרָ פָּאָעָטָ וּוֹאָס הָאָטָ אַזְוִי

פֵּיל בְּיכָר גַּעֲשִׁיבָן וּוּגַן אַמְּאַלִּיקָן פָּאַרְחָלוֹמֶטָּן יִיְדִּישָׁן מִיכָּאַלִּישָׁקָן. עַד בְּרֻעְנֶגֶט דָּרְיִי פֶּלְעָשָׂר: קָאנִיאָק, שָׁאַמְּפָאַנְיָע אָרְן וּוְאַדְקָע. מִיר טְרִינְקָעָן זִי אָוִיס, דִּי פְּילְםָס מַעֲנְטָשָׂן פְּילִמְירָן. אַ פָּעָרְטָע פֶּלְאָשׁ, וּוְאַדְקָע, חַתְּמָעַט עַר אָוְנְטָעָר: "צַו מַעֲינְקָע קָאַץ פָּוֹן מַעֲרָר" פָּוֹן מִיכָּאַלִּישָׁקָן, מִיכָּאַילְקָרְפִּיצָאָה. מִיטּ דָּרְיִי יָאָר צְרוּרִיק הָאָב אַיךְ גַּעֲהָאָט דִּי זְכִיהָ צַו בָּאַגְּעָגָעָנָעָן דִּי מַלְכָה פָּוֹן עַנְגָּלָאָנְד בֵּין אָן אוּפְּנָאָמָע אֵין לְאַנְדָּאָנָעָר פָּאַלָּאָצָן. נָאַטְרְלָעָעָן הָאָט דָּאָס גַּעֲמָאָכָט אָן אַיְנְדָּרוֹק. דָּעַם אַמְּתָה מוֹזָעָן זָאָגָן: נִיטּ אָזָא רֹוֶשָׁם וּוְיִי בָּאַגְּעָגָעָנָעָן זִיךְ מִיטּן "מַעֲרָר" פָּוֹן מִיכָּאַלִּישָׁקָן. אַיְן קְלִינְיִקְיָיט, דָּעַר "מַעֲרָר" פָּוֹן מִיכָּאַלִּישָׁקָן! אַיךְ קָעָן דָּעַם "מַעֲרָר" פָּוֹן מִיכָּאַלִּישָׁקָן!

אוּף אָן אַרְטָבָאַשָּׁאָסָן אָז דִּי אַקְסָפָאַרְדָּעָר עַנְנִים וּוּלְעָן וּוּאַרְטָן נָאַךְ אָ וּוּאָךְ: אַיךְ פָּאַר גְּלִיְיךְ אָין נַיְוִיְאָרָק בְּרֻעְנֶגֶט מַעֲינְקָעָן דִּי פֶּלְאָשׁ, אַים וּוּיְיַיְן דָּעַם פִּילְםָס מִיטּ אַבְּרָהָמָקָעָ רְיִנְעָן, דָּעַרְצִיְילָן פָּוֹן דִּי קְרוּמָע גַּעֲסָעָלָעָן, דִּי אַלְטָעָ פּוּוּרִים, בְּרֻעְנֶגֶט שְׁטִינְדָּלָעָךְ פָּוֹן זִידְנָס הָוִיז, אָוָן דָּעַרְצִיְילָן פָּוֹנוּם גַּוְרָל פָּוֹן דּוּוּרִירָקָעָן, עַלְטְשִׁיקָס גַּעֲלִיבָטָר: גַּעֲבָלִיבָן גַּעֲטְרִיָּה דָּעַם טְוִיטָן עַלְטְשִׁיקָן אָ גָּאנְצָן לְעָבָן, בֵּין מַעְן הָאָט זִיךְ דָּעַרְשָׁאָסָן אָין סְוּוּינְצִיאָנָקָעָ (ניִיְ-סְוּוּינְצִיאָן), בֵּין מַאֲסָן-קָבָר וּוּאָס הַיִּסְטָ "פָּאַלְגָּאנָן", אָין אַקְטָאַבָּעָר 1941, אָין אַיְינָעָם מִיטּ נָאַךְ אַכְטָ אַדְעָר נִין טְוִיזָנָט יִידָן.

19

גַּעֲקוּמָעָן אָין נַיְוִיְאָרָק הָאָט זִיךְ אַרְוִיְסְגָּעוֹווֹזָן אָז בְּשַׁעַת מִינְן זִיְין אַיְן צַוְּ מַעֲינְקָעָן גַּעֲקוּמָעָן צַוְּ חִלּוּם דִּי מַאְמָע בְּאַדְאָנָע, בְּאַקְלָאָגָט זִיךְ וּוּאָס עַר שְׁרִיבָט אַזְוִי פְּילָ שְׁרִיבָט עַר נָאַךְ יִדְישָׁ. וּפְךְ הַוּהָ.

20

פָּאַרְבְּרָאָכָט מִיטּ מַעֲינְקָעָן אָ וּוּנְדָעָר-שִׁינְיָע וּוּאָךְ אָין זִיְין וּוּאַלְדָהָוִיז, גַּעֲוּעָן אָיִ דָּאָס יְאָנוֹאָר 1991, אָין דִּי גְּרוּיסָע פֶּרֶעֶסֶט. שְׁעהָעָן-לְאָנָג רִיְדָן מִיר, דָוְרְכָפָאַרְנְדִיק דִּי וּוּגַן דָוְרָק דִּי וּוּלְדָעָר יְעָדָע נָאָכָט, אָוָן שאָ, מַעֲינְקָעָן הָאָט פָּאָר מִיר אָ פֶלְאָן. עַר וּוּעַט אַלְעַמְעָן דָעַרְצִיְילָן אָ שְׁטִיקָל בְּלָאָפָ (צְוּוִישָׁן זִיְינָעָ בְּאַוּוֹסְטָסְטָעָ לִידְעָר אוּרִיךְ פָּאָרְן פְּסָח קִיְין עַנְגָּלָאָנָד. אוּף אָן אַמְּתָה, וּוּלְעָן וּוּאָס אָיִ דָעָר בְּלָאָפָ? עַר אָוָן רְבָקָה פָּאָרְן פְּסָח קִיְין עַנְגָּלָאָנָד. אוּף אָן אַמְּתָה, וּוּלְעָן קְוּמָעָן צַוְּ זִיְיָ. דָעַר טְעַלְעַפָּאָן וּוּעַט בְּלִיבָּן פָּאַרְמָאָכָט אָוָן אָן שְׁטָעְרוֹנֶגֶעָן וּוּלְעָן מִיר צְוּזָמָעָן אַרְבָּעָטָן אִין אַוְנְדוּזָעָר אַרְבָּעָטָ-צִימָעָר אָין זִיְין וּוּאַלְדָהָוִיז, עַר אוּרִיךְ פָּאַזְעִיעָ, אִיךְ אַוּרִיךְ מִינְעָ זַאָכָן. קָומָ אִיךְ אָן צַוְּ פְּסָח, בָּאַלְדָן נָאַךְ דִּי סְדָרִים, נַעֲמָת מַעְן זִיךְ צַוְּ דָעָר אַוּרִיךְ מִינְעָ זַאָכָן. קָומָ אִיךְ אָן צַוְּ פְּסָח, בָּאַלְדָן נָאַךְ דִּי סְדָרִים, נַעֲמָת מַעְן זִיךְ צַוְּ אַרְבָּעָט אִין אַוְנְדוּזָעָר צִימָעָר: אָן אַלְטָעָר, אַפְּגָעָלָאָזָעָנָעָר, אַגְּגָעָוָאָרְפָּעָנָעָר צִימָעָר מִיטּ אָסְקְלִינְיָעָ פָּעָנְצָטָעָרְלָעָךְ וּוּאָס קוּקָן אַרְוִיס אָין וּוּאַלְדָן. אַזְוִי אִיךְ אַנְגָּגָעָגָגָעָן, אַקְרָגָעָר חַודְשָׁ גַּנְ-עָדָן.

דִּינְסְטִיק אוּרִיךְ דָעָר נָאַכָּט, דָעַם 23סְטָן אַפְּרִיל, הָאָט עַר זִיךְ גַּעֲפָרִיָּט אִין אַוְונָט, מִיטּ לְחִימָס, מִיטּ פָּאַלְקָסְלִידָעָר בְּאַגְּלִיטָט אוּרִיךְ דָעָר מַאְנְדָאָלִינָעָ, מִיטּ זִיְין אַיְבִּיקָר יְוָגָנָט אָוָן לְעַבְנְסְלָוָט, מִיטּ אָשְׁכָנָט וּוּאָס אִיךְ גַּעֲקוּמָעָן אוּרִיךְ וּוּעַטְשָׁעָרָעָ. אָז זִיךְ

אייז אָוועק זִינְעָן מֵיר אַרְיִין אַין צִימָעָר אָוֹן גַּעֲרְבָּעַט, וּוּי מֵיר פֶּלְעָגָן עַס יַעֲדָע נַאֲכָת, בֵּין אָן עַרְךְ דָּרְיִי פֶּאָר טָאג. דָּרְיִי פֶּאָר טָאג הָאָט מַעֲינְקָע בֵּין זִין פֶּאָעוֹזְיעַן טִישׁ דָּרְהָעָרט לְוִיטָן בְּרוּמָעָן פָּוֹן קָאָמְפִוּטָעָר וּוֹאָס אוּרִיף מִין טִישׁ אָז אַיךְ נָעַם "פֶּאָרָמָאָכָן דִּי גַּעַשְׁעַפְּטָן". זָאָגֶט מַעֲינְקָע: "אַיךְ בֵּין גְּרָאָד זִיעָר פֶּאָרְטִּיפְּט, הִירְשָׁעְ-דָּוד, אָפְּשָׁר זִיצְנָן מֵיר אָ בִּיסְלָל לְעַנְגָּעָר". אָ פֶּאָר מִינְוֹת פֶּרְיָעָר הָאָט עַר אָפְּגָעָרָאָטָעָוּעָט אָ מַוְרָאַשְׁקָע פָּוֹן דָּעָר פָּאָדָלָגָע, מַוְרָא גַּעֲהָאָט מַעַן וּוּעָט זִי דָּרָרָק אָ טָעוֹת צַעֲטָרָעָטָן, פֶּאָרוֹזִיכְטִיק אָוִיפְּגָעָהוּבָן מִיט קָאָרְטָאָן-פֶּאָפִיר, אַרְיִינְגָּעָלִיְּגָט אַין אָן אָפְּן פֶּלְעָשָׁלָלָע אָוֹן אָרוֹיְסְגָּעָפִירָט אַין דָּרוֹיסָן. בְּשָׁעַת-מְעָשָׂה טָוָת עַר מֵיר אָ זָאָג: "דָּעָר צִימָעָר אַיְזָ גַּעַבְּעַנְטָשָׁט, הִירְשָׁעְ-דָּוד, אַיךְ טָו דָּא וּוּנְדָעָלָעָכָע אָרְבָּעָט". גַּעַמִּינְט הָאָט מַעַן אָז מַעַן וּוּעָט אָזָוִי פֶּאָרְבָּרְעָנְגָּעָן אָ יָאָר צַוְּזָאָמָעָן, וּוּי אָמָלִיקָע יָאָרָן, בָּעָתָ מִין אִצְטִיקָן "שְׁבָתִיְּאָר", וּוּיְטָן אָנוֹיְוָעָרְסִיטָעָטָישׁ קָאָפְּ-דָּרוֹיְעָנְשָׁן. נִיט גַּעַוּעָן בָּאָשָׁעָרט. נִיט קִין שְׁבָתִיְּאָר נָאָר אָשְׁבָתְ-חָוָדָש מִיט אָ גִּיהְנוּמִיְּאָר.

אוּרִיף מַאְרָגָן, מִיטָוָאָך, זִיךְ נָאָכְמִיטִיק אָוּוּקְגָּעָלִיְּגָט, אָוֹן: אָוִיס מַעֲינְקָע.

21

אָז אַיךְ בֵּין גַּעַוּעָן אָ קְלִין יִנְגָּעָלָע, אָ קוֹנְדָס, אָז מַעֲינְקָע קִין מָאָל נִיט גַּעַוּעָן אָין כָּעַס, מִיט אַיְזָן אָוִיסָנָאָם: אָז אַיךְ פֶּלְעָגָן זָוָן אָין מִיסְטָקָעָסְטָל זִינְעָן עַרְשָׁטָע אָנוֹוָאָרְפָּן פָּוֹן לִיְדָעָר וּוֹאָס עַר פֶּלְעָגָט גְּלִיְּחָן צַעֲקָנִיְּתָשָׁן אָוֹן צַעְרִיָּסָן. אָ לִידְ פֶּלְעָגָט עַר פְּיִילָן אָוֹן פְּיִילָן, אָיְבָעָרְאָרְבָּעָטָן אָוֹן אָיְבָעָרְאָרְבָּעָטָן. מִיט אָ צִיטָעָר אַיְזָן הָאָרְצָן שִׁיק אַיךְ אָבָרָהָם סּוֹצְקָעְוּוֹרָן דִּי פֶּרְאָגְמָעָנָטָן פָּוֹן מַעֲינְקָע לְעַצְטָעָר נַאֲכָת. דִּי פֶּרְאָגְמָעָנָטָן זִינְעָן גַּעַוּעָן אוּרִיפְּן טִישׁ, אָז טִישָׁקָעָסְטָל אָוֹן אָין מִיסְטָקָעָסְטָל.

אָז מִהָּאָט בֵּין נַאֲכָת גַּעֲרְבָּעַט צַוְּזָאָמָעָן אַיְזָן צִימָעָר (כָּאָטָש "בָּאָזְנְדָעָר" אוּרִיף פֶּאָרְשִׁיְּדָעָן זָאָכָן), הָאָט מַעַן וּוּיְנִיק גַּעֲרָעָדָט נָאָר אָפְּט גַּעַפְּרָעָגָט אַיְנוּר דָעָם אָנְדָעָרָן אָ מִינְנֶג אָיְבָעָר אָ וּוּאָרָט.

דִּי אָטָמָאָסְפָּעָר אַיךְ גַּעַוּעָן לְעַילָאַ-זְוָלְעִילָא, צַוְּוִי גְּרוֹיסָע אִיבִּיקָע פֶּרְיִינְד. אָז מַעַן הָאָט אָיְבָעָרְגָּעָרִיסָן הָאָט מַעַן גַּעַמְאָכָט אָ דָוְרְכְּפָאָר מִיטָן אָוִיטָאָמָאָכָל דָוְרָכָן וּוּאָלָד. דִּי לְעַצְטָע נַעֲכָת הָאָב אַיךְ אִים דָעַרְצִילָט פָוֹן דָעָם וּוֹאָס בְּלוּמָקָע כִּיְּזָה דִי סּוֹוִינְצִיָּאָנְגָּרָן הָאָט מֵיר אָיְבָעָרְגָּעָבָן וּוּגָעָן דָעָר שְׁחִיתָה אַיְזָן סּוֹוִינְצִיָּאָנְקָע פָוֹן דִי יִדְן פָוֹן סּוֹוִינְצִיָּאָנְזָן אָוֹן סּוֹוִינְצִיָּאָנְגָּרָד רַאְיָאָן. אָזָוִי אָרוֹם, דָאָכָט זִיךְ, שְׁפִיגָּלָט זִיךְ אָפְּ דִי סּוֹוִינְצִיָּאָנְ-עַמְמָאָטִיק אָיְזָן דִי לִיְדָעָר וּוֹאָס עַר הָאָט אָוּוּקְגָּעָשִׁיקָט זָוָנִיק פָּאָרָן טָוִיט אַיְזָן יִדְיִשְׁעָ קְרָלְטוֹר, דִינְסִטִּיק — דָעָם טָאגְ פָּאָרָן טָוִיט, אַיְזָן דָעָר צַוְּקָנְפָט (שָׁוִין אָן פָּסְעָוָדָאָנִימָעָן) אַיְזָן דִי נִיטָן פֶּאָרְעָנְדִיקָטָע לִיְדָעָר אָוּרִיף וּוּלְכָעָר עַר הָאָט דִי לְעַצְטָע נַאֲכָת גַּעֲרְבָּעַט אָוֹן וּוֹאָס עַר הָאָט בְּרָדָה גַּעֲהָאָט צַוְּשִׁיקָן (אָזָוִי מִין אַיךְ) אַיְזָן דָעָר גָּאָלְדָעָנָע קִיְּט. וּוּרְעָה הָאָט דָעָן גַּעַקְעָנָט טְרָאָכָטָן אָז מִין בִּיטָעָרְגָּר גְּרָוָל וּוּעָט דָאָס זִיךְן דִי אָנוֹוָאָרְפָּן אַיְזָן פֶּרְאָגְמָעָנָטָן פָוֹן יַעַנְעָן לִיְדָעָר אָוִיפְּצָוֹחָן שָׁוִין וּוּי אָתָּהּ?

מַעֲינְקָע, וּוּסָן וּוּעָט מַעַן וּוּסָן אָז דָאָס זִינְעָן נִיט קִין פֶּאָרְטִּיקָע לִיְדָעָר, אָז דָאָס זִינְעָן דִי אָנְהִיאִיבָן פָוֹן לִיְדָעָר. זָאָל מַעַן כָּאָטָש וּוּסָן עַפְעָס וּוּגָעָן דִּינְעָן נִיט דָעַרְשִׁירְבָּעָן לִיְדָעָר פָוֹן דִי לְעַצְטָע וּוּנְדָעָלָעָכָע צַוְּזָאָמָעָן-פֶּאָרְבָּאָכָטָע שְׁפָעָט-בִּינְאָכָטָן אָז דִּין וּוּאָלְדוּזִי, שְׁפָעָט-בִּינְאָכָטָן וּוֹאָס מַעַר זִינְעָן אָונְדָז נִיט גַּעַוּעָן בָּאָשָׁעָרט; נִיט גַּעַוּעָן

בָּאַשְׁעָרֶת, אֵין פָּאַרְאָבְלָטָן וּוְאַלְדָהוֹז, וּוּ דִי טָעַנְעָרָ פָּוּן דִּין מְאַנְדָּלִינָעַ, דִּי גַּעֲקָלָאָפְטָע
גַּלְעוֹזָר בֵּי לְחַיִּים אָוָן דָּעָר כִּישּׁוֹפָ פָּוּן נִיּוֹעָ לִידָעָר, וּוּ אַלְץ אֵיז פָּאַרְוּוָאנְדָלָט גַּעֲוָאָרָן
אֵין מְוֹרָאְדִּיקָן טְרוּיעָר, אֵין שְׂוֹאָרָצָן אָוּמָעָט: נִיטָא מְעַינְקָע.

ד"ר הירשע-ידור קאץ – געוביין אין נו-יִאַרְק 1956. געלערנט אין ברוקלינער ישיבות עץ חיים, איסט מידוווד און פֿלעטבווש. ספֿעציַאליזֶרט אויף יִדיַישָׁר פֿילֿאָגַיִע אין קָאָלָםְבּֿיעָ-אָנוֹיוועָרֶסֶטֶעֶט. באָקוּמָעָן דָּאָקְטָאָרָאָט פֵּאָר אָן אַרְכָּעָט אַיבָּעָר דָּעַם אַוְרְשָׁפְּרוֹגָג פֿוֹן דִּסְעַמִּיטִישׁ עַל עַמְּגַעַטָּן אַיִן יִדיַישָׁ – לְאַנְדָּאָנָר אָנוֹיוועָרֶסֶטֶעֶט, 1982. פֿוֹן 1978 – לעקטאָר (דערנָאָךְ דָּאָצָעָנֶט) פֿוֹן יִדיַישָׁר שְׁפָרָאָךְ אַוְן לִיטְעָרָאָט אַיִן אָקְסְּפָּאָרְדָּעָר אָנוֹיוועָרֶסֶטֶעֶט; פֿוֹן 1986 – אַיִן סְטַ אַנְטָאָנִי קָאָלָעָדוֹזֶשֶׁ, אָקְסְּפָּאָרְדֶּר. גְּרִינְדוּר אַוְן דִּירְעָקְטָאָר פֿוֹן דָּעַר אָקְסְּפָּאָרְדָּעָר פְּרָאָגָרָאָם פֿוֹן יִדיַישָׁר שְׁפָרָאָךְ אַוְן לִיטְעָרָאָט.

פובליקאציעס: פובליקאציעס:Origins of the Yiddish Language (1987); Origins of the Yiddish Language (1987); אונז (1988) — Dialects of the Yiddish Language (1988); Language (1987) צוויי זאמלביכער. אויף יידיש: "פֿון אַדָּמִישׁ בֵּין יִדִּישׁ"; "דְּעָרָה סֻמִּיטִישׁ עֲלֵיהֶן חָלֵק אַין יִדִּישׁ"; אַירֶשֶׁה פֿון קְדָמוֹנִים; "די עטלטערע יידישע לעקסיקאגראָפֿיינע".

די דירעקטארון-קאלעגייע פון דער פונדאציע פֿאָר יידישער שפראָאַקּוֹלֶט אַנְ פון בנימין שעכטער (ניו-יִאָרָק), האָט צועגטעילט די "פרעמעיע פֿאָר לִיעִיטִיש מאָמע-לְשׁוֹן אַנְ זְלָמָן רֵיזָעָן" פֿאָרָן יָאָר 1991 — דעם זשורנָאַל די גָּאַלְדָּעָנוּ קִיִּיט, תַּל-אָבִיב.